

Landsbygdsprogrammet

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013

Genomförandestrategi för Stockholms län

Avdelningen för landsbygd
Enheter för lanbruksfrågor
E-post: lantbruk.stockholm@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/stockholm/lantbruk
Juni 2010, reviderad februari 2011

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Innehåll

Landsbygdsprogram 2007-2013	5
Genomförandestrategi för Stockholms län.....	5
Sammanfattning.....	5
1 Inledning.....	5
1.1 Nationellt program.....	6
1.2 Ändringar 2010 till 2013 av Landsbygdsprogrammet.....	6
1.3 Programmets genomförande	7
1.4 Leaderområden och fiskeområde.....	8
1.5 Allmänna förutsättningar i Stockholms län	8
1.6 Riktlinjer	9
2 Nulägesbeskrivning och analys.....	10
2.1 Nulägesbeskrivning	10
2.2 SWOT-analys.....	12
3 Strategi, fokusområden / teman och prioriteringar	15
3.1 Vision.....	15
3.2 Övergripande strategi och regionala prioriteringar.....	15
3.2.1 Fokusområde - Ett diversifierat landsbygdsföretagande	17
3.2.2 Fokusområde - Lokal mat och ett öppet landskap	18
3.2.3 Fokusområde - Förnybar energi.....	19
3.2.4 Fokusområde - Ingen övergödning.....	19
3.2.5 Prioriteringar.....	20
3.2.6 Årlig rapportering	21
4 Åtgärder som ska erbjudas.....	21
4.0 Behörig myndighet	21
4.1 Axel 1 Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn	22
4.1.1 Startstöd för unga jordbrukare	22
4.1.2 Modernisering av jordbruksföretag	22
4.1.3 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter	23
4.1.4 Stöd till samarbete och innovationer	24
4.1.5 Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket.....	24
4.2 AXEL 2 Förbättra miljön och landskapet.....	24
4.2.1 Kompensationsbidrag	25
4.2.2 Natura 2000-ersättningar	25
4.2.3 Ersättningar för miljövänligt jordbruk.....	25
4.2.4 Ersättningar för icke produktiva investeringar i skog.....	27
4.3 Axel 3 Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden.....	31
4.3.1 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk	32
4.3.2 Affärsutveckling i mikroföretag	32

4.3.3 Främjande av turistnäringen	33
4.3.4 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden	34
4.3.5 Förnyelse och utveckling i byarna	35
4.3.6 Bevarande och uppgradering av natur och kulturarvet på landsbygden	36
4.3.7 Åtgärder i form av utbildning och information	36
4.3.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier	37
4.4 Axel 4 Leader.....	37
5 Preliminär budget och fördelning mellan axlar och åtgärder	38
6 Kompetensutveckling	39
6.1 Stöd till kompetensutveckling som beviljas av Länsstyrelsen.....	40
6.2 Stöd till kompetensutveckling som beviljas av Skogsstyrelsen.....	42
7 Utvald miljö inom axel 2 Regionalt prioriterade ersättningar	44
7.1 Regionala skötselinsatser som utformas som femårsåtagande (miljöersättningar)	46
7.1.1 Anläggning och skötsel av skyddszoner på erosionsbenägen mark (anpassade skyddszoner)	46
7.1.2 Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker inklusive andra gräsfattiga marker.	47
7.1.3 Bete och slåtter på svårtillgängliga platser	48
7.1.4 Restaurering av betesmarker och slåtterängar.	48
7.1.5 Mångfaldsträda	48
7.1.6 Särskild höhantering på slåtteräng	48
7.2 Miljöinvesteringar enligt faktiska kostnader	48
7.2.1 Anläggning och restaurering av våtmarker och dammar som samlar fosfor.....	49
7.2.2 Restaurering av betesmarker och slåtterängar	50
7.2.3 Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden.....	51
7.3 Miljöinvesteringar enligt schablon (fast ersättning)	51
7.3.1 Rovdjursavvisande stängsel.....	51
7.3.2 Reglerbar dränering	51
7.3.3 Förstärkning av våtmarkers effekt.	52
7.3.4 Restaurering och återskapande av alléer.....	52
7.3.5 Restaurering av överloppsbyggnader.....	52
7.3.6 Återuppbyggnad av trädgårdesgård i odlingslandskapet.....	52
8 Samband mellan genomförandestrategin och andra närliggande strategier och program.....	52
8.1 Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS).....	53
8.2 Delregional utvecklingsplan för Stockholms kust och skärgård	54

8.3 Den nya vattenförvaltningen.....	54
8.4 Anläggning och restaurering av våtmarker.....	55
8.5 Områdesskydd	56
8.5.1 Naturreservat och nationalparker.....	56
8.5.2 Natura 2000.....	56
8.5.3 Strategin för formellt skydd av skog.....	57
8.5.4 Andra skyddade områden	57
8.6 Regionala miljömål.....	58
8.7 Regional miljöövervakning av Jordbruksmark.....	59
8.8 Regional landskapsanalys	59
8.9 Landskapsstrategi.....	59
8.10 Regionalt strukturfondsprogram för konkurrenskraft och sysselsättning i Stockholms län - Mål 2 regionalfonden	60
8.10.1 Övergripande programidé:.....	60
8.10.2 Programmets insatsområden	61
8.11 Mål 3 – europeiskt territoriellt samarbete.....	62
8.12 Östersjöprogrammet – ett transnationellt program	62
8.13 Europeiska fiskefonden (EFF) för 2007-2013	63
8.14 Europeiska socialfonden för 2007-2013	64
9 Samordning, förankringsprocess och partnerskap	65
10 Uppföljning och indikatorer	65
11 Informationsåtgärder	65
12 Organisation för genomförandet av programmet	66
13 Utbildningar för genomförandet	67
Bilaga 1 Fördelning av budgetmedel.....	68
Bilaga 2 Jordbruksverkets beslut om budgetmedel	71
Bilaga 2a Åtgärds-koder för bilaga 1 och 2	72
Bilaga 3 Urvalskriterier för insatserna inom landsbygdsprogrammet 2007-2013	73
Åtgärdsspecifika kriterier	73
Axel 1 Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn	73
Axel 2 Förbättra miljön och landskapet.....	74
Axel 3 Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden.....	75
Axel 4 Leader.....	76
Bilaga 4 Valda insatser inom Utvald miljö 2010.....	77
Bilaga 5 Beslut 2009-12-14 Landsbygdsprogrammet för Sverige år 2007-2013 -Genomförandestrategi för Stockholms län	79

Landsbygdsprogram 2007-2013

Genomförandestrategi för Stockholms län

Sammanfattning

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013 har godkänts av EU sommaren 2007. Programmet har som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden. Med anledning av den så kallade Hälsokontrollen och de nya utmaningarna har Landsbygdsprogrammet ändrats och genomförandestrategin har uppdaterats.

En begränsad nulägesbeskrivning och en enkel swot-analys har gjorts.

I Landsbygdsprogrammet görs i princip inga begränsningar utifrån de förslag som finns i EU:s strategi. Den övergripande strategin för det regionala programmet i Stockholms län är att inte heller göra några ytterligare begränsningar. Syftet med den regionala strategin är att förverkliga den nationella strategin utifrån lokala förutsättningar och initiativ. I länets strategi lyfts dock fyra särskilt angelägna områden fram: Ett diversifierat landsbygdsföretagande, Lokal mat och ett öppet landskap, Förnybar energi samt Ingen övergödning. Vissa prioriteringsgrunder anges också.

Under respektive axel, Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn, Förbättra miljön och landskapet, samt Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden, redovisas möjliga åtgärder. Axel 4 Leader är en särskild metod för genomförandet av landsbygdsprogrammet, där Länsstyrelsens roll inledningsvis är att verka för att sådan verksamhet startas.

Länsstyrelsen har en samordnande funktion för kompetensutvecklingen som ska vara kundorienterad, efterfrågestyrd och målstyrd.

Inom utvald miljö har Länsstyrelsen valt vissa ersättningsberättigande miljöåtgärder som är särskilt anpassade efter länets förhållanden.

Regionala strategier, program och utvecklingsplaner som har betydelse för utvecklingen på landsbygden redovisas liksom samordning och synergier med och avgränsningar mot landsbygdsprogrammet.

Vidare redovisas förankringsprocess, uppföljning, information, organisation och utbildningar för genomförandet av landsbygdsprogrammet.

1 Inledning

Länsstyrelsen har tagit fram denna strategi för hur Landsbygdsprogrammet för Sverige 2007-2013 ska genomföras i Stockholms län. Genomförandestrategin

reviderades under år 2008, men har åter uppdaterats under slutet av år 2009 med anledning av beslutade ändringar av Landsbygdsprogrammet, se avsnitt 1.2.

En mindre revidering har gjorts i februari 2011 på grund av att möjligt takbelopp för stöd till våtmarker har höjts till 200 000 kr/ha. Länsstyrelsen har den 8 februari 2011 beslutat att tillämpa detta takbelopp. Ändringarna har förts in på sidan 45, 46 och i bilaga 4.

1.1 Nationellt program

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013 godkändes av EU-kommissionen sommaren 2007. Programmet har som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden. Programmet finansieras till ca hälften vardera från EU-budgeten och svenska statliga medel och omfattar totalt ca 35 miljarder kronor eller ca 5 miljarder kronor per år. Ca 75 procent av pengarna går till miljöersättningar och återstående 25 procent ska användas för att gynna företagande, konkurrenskraft, diversifiering och livskvalitet på landsbygden.

1.2 Ändringar 2010 till 2013 av Landsbygdsprogrammet

Bland annat mot bakgrund av reformen av EU:s jordbrukspolitik (den s.k. hälsokontrollen) har regeringen beslutat att landsbygdsprogrammet ska ändras inför 2010. Förändringarna i programmet syftar till att möta olika utmaningar. De flesta är gemensamma för hela EU. De nya utmaningarna/satsningarna är: Klimat – förnybar energi – vattenkvalitet – biologisk mångfald – omstrukturering av mjölksektorn – bredband – matlandet (svensk prioritering)

Landsbygdsprogrammet tillförs också ca 1,5 miljarder kronor för genomförande av satsningarna.

I Landsbygdsprogrammet konkretiseras utmaningarna enligt nedan:

Klimatinsatser genomförs för att bidra till att uppnå regeringens mål om att minska utsläppen av växthusgaser med 40 procent samt att öka energieffektiviseringen med 20 procent till år 2020 jämfört med 1990 års nivåer. Därtill ska klimatinsatser bidra till att de areella näringarna kan anpassas till ett förändrat klimat. Landsbygdens näringar ska också bidra till hela samhällets anpassning till ett förändrat klimat.

Produktion av **förnybar energi** ska bidra till regeringens mål om att minst 50 procent av den totala energianvändningen ska utgöras av förnybara energikällor år 2020.

Insatser för förbättrad **vattenkvalitet** ska bidra till de av riksdagen fastlagda miljö kvalitetsmålen om *Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Hav i*

balans samt Levande kust och skärgård och Myllrande våtmarker. Därtill ska landsbygdsprogrammets insatser bidra till Helcoms aktionsplan för Östersjön och till att nå god status enligt Ramdirektivet för vatten.

Insatser för att bevara den **biologiska mångfalden** ska bidra till de av riksdagens fastlagda miljökvalitetsmålen om *Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt och djurliv samt Levande skogar.*

Insatser för att underlätta vid **omstrukturering av mjölksektorn** ska bidra till en konkurrenskraftig mjölksektor och därigenom en indirekt koppling till möjligheterna att bibehålla landskapet öppet och därmed att bevara den biologiska mångfalden.

Insatserna för en bättre tillgång till **bredband** på landsbygden ska bidra till riksdagens mål om ett informationssamhälle för alla med tillgång till bredband i alla delar av landet.

Utvecklingen av mat med mervärden är en viktig del för att skapa en grund för måltidsupplevelser och besöksnäring vilka bidrar till att utveckla **Sverige som matland**. Genom att knyta samman produktion och förädling av livsmedel med upplevelser kring mat och dryck på landsbygden finns en stor utvecklingspotential som kan bidra till att skapa tillväxt och jobb.

1.3 Programmet genomförande

Landsbygdsprogrammet är indelat i fyra områden, så kallade axlar, vars mål och inriktning är gemensamma för EU-länderna. Axel 1 handlar om jord- och skogsbrukets konkurrenskraft, axel 2 om förvaltning av landsbygdens naturresurser. Målet för axel 3 är att stödja en god utveckling av landsbygden som helhet. Axel 4, Leader – är en särskild metod för landsbygdsutveckling som bygger på lokala partnerskap mellan näringsliv, ideella organisationer och offentlig sektor för att tillvarata lokala förutsättningar och initiativ. Målgrupp inom axel 1 är primärproducenter det vill säga företagare inom jord- och skogsbruk samt inom förädling av primärproduktion. Primärproducenterna är även målgrupp inom axel 2 för att bidra till miljökvalitetsmålen och ett attraktivt landskap. Målgrupp inom axel 3 är landsbygdens alla företag och aktörer, medan insatserna i axel 4 ges till företag och aktörer som bidrar till målen i de övriga axlarna och kommer landsbygdsborna i Leader-området tillgodo.

I det svenska programmet finns för samtliga åtgärder och insatser några generella prioriteringar som till exempel ett hållbart utnyttjande av naturresurserna och miljömålsuppfyllelse. Dessutom ingår utveckling av livsmedelsproduktion med mervärden och av nya tjänster med bas i landsbygdens resurser till exempel bioenergi eller hästverksamhet.

1.4 Leaderområden och fiskeområde

Under år 2009 har två leaderområden bildats och tillhörande LAG (Lokal Action Group) har startat sin verksamhet i länet. Inom respektive område har en lokalt förankrad strategi arbetats fram för hur området ska utvecklas i linje med Landsbygdsprogrammet och genomförandestrategin samt utifrån de lokala förutsättningarna. Vidare har ett fiskeområde med tillhörande förening bildats. Området för leader UROSS (Utveckla Roslagen och Stockholms skärgård) omfattar delar av Östhammars kommun i Uppsala län, Norrtälje kommun med undantag av Norrtälje tätort, delar av Österåker, Värmdö, Haninge och Nynäshamns kommuner, främst skärgårdsdelarna. Leader Södertälje landsbygd omfattar Södertälje kommun med undantag av Södertälje tätort. Dessutom ingår Nykvarns kommun i leaderområdet Inlandet som administreras i Södermanlands län och Sigtuna kommun i Leaderområdet Upplandsbygd som administreras i Uppsala län.

Fiskeområdet utgörs av Stockholms skärgård och innefattar delar av Södertälje, Nynäshamn, Botkyrka, Haninge, Tyresö, Värmdö, Vaxholm, Österåker och Norrtälje kommuner i Stockholms län samt delar av Östhammars kommun i Uppsala län. En strategi för hållbar utveckling av fisket inom området har tagits fram och en idéell förening, Fiskefrämjandet Stockholms Skärgård, har efter Länsstyrelsens initiativ bildats för att genomföra strategin. Bakom Fiskefrämjandet Stockholms skärgård står Stockholms stad, Skärgårdsstiftelsen, Östra Svealands fiskevattenägarförbund, Stockholm läns fiskareförbund, Sportfiskarna region Stockholm samt Sveriges Organiserade Fiskeguider.

1.5 Allmänna förutsättningar i Stockholms län

Stockholms län har som storstadslän särskilda förutsättningar som i många avseenden påverkar regionens landsbygd och dess utveckling. Dessa förutsättningar innebär i flera avseenden stora möjligheter. Tillgången till effektiva kommunikationer, bland annat genom kollektiva färdmedel, bidrar till ett ökat utbud och en ökad efterfrågan på arbetskraft, service och varor. De landsbygdsområden som ligger inom regionens pendlingsområde har helt andra möjligheter än de som ligger utanför, exempelvis delar av skärgården. Där kan bevarande och utbyggnad av IT-infrastruktur och lokal service utgöra förutsättningar för utveckling av både näringsliv, sysselsättning och ett attraktivt boende.

Befolkningen på landsbygden ökar i storstadens tätortsnära områden. Länets landsbygd innehåller många attraktiva boendemiljöer som, genom effektiva kommunikationer kan väljas utifrån värden som ökad livskvalitet. Med ett större befolkningsunderlag läggs en grund för att utveckla kommunikationer och service. Samtidigt ökar risken för målkonflikter mellan markutnyttjande för å ena sidan jord- och skogsbruk och å andra sidan boende och infrastruktur, exempelvis genom att brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk.

Småföretagandet på landsbygden är ofta inriktat mot tätorten, men internationella nätverk förekommer också. Inom jord- och skogsbruket är deltidsföretagandet högt. Närheten till storstaden ger landsbygden i Stockholms län möjligheter till en integrerad och diversifierad arbetsmarknad. Närheten till kunskapscentra, företag och organisationer utgör också en god grund för en utveckling av företag och entreprenörskap. En ökad diversifiering i lantbruket och av landsbygden bidrar till ett större utbud av tjänster, vilka är viktiga för att landsbygden ska kunna locka till sig både nya boende och besökare. Landsbygden kan erbjuda bland annat upplevelseanknutna verksamheter, turism och rekreation som tillvaratar och synliggör landsbygdens naturresurser och odlings- och skogslandskapets natur, kultur och kulturarv.

Internationella och nationella överenskommelser inom klimat, biologisk mångfald, och vattenkvalitet får effekter även på regional nivå. Det globala kravet på en omställning till hållbara konsumtions- och produktionsmönster skapar möjligheter till nyföretagande och sysselsättning. En långsiktig hållbar resursanvändning, i kombination med vidareförädling till högkvalitativa produkter och tjänster, tar tillvara naturresursernas potential i regionen. De nationella miljökvalitetsmålen stödjer också denna utveckling emot en produktion i jord- och skogsbruket med högkvalitativa produktionsmetoder som gynnar samhället, människor och djur.

1.6 Riktlinjer

Länsstyrelsen beslutar om högsta stödbelopp inom de olika åtgärderna samt eventuella policyfrågor i särskilda dokument som är allmänt tillgängliga i anslutning till genomförandestrategin och meddelas Jordbruksverket. De dokument som är aktuella är Riktlinjer för företagsstöd och projektstöd samt Riktlinjer för utvald miljö.

2 Nulägesbeskrivning och analys

2.1 Nulägesbeskrivning

Befolkning och markanvändning

Stockholms län är fågelvägen ca 18 mil långt och ca 9 mil brett exklusive havsområdet. I länet finns 26 kommuner och här bor ca 1,9 miljoner människor eller 21 % av landets befolkning på ca 2 % av landets yta. Centralt beläget i länet finns Sveriges huvudstad Stockholm, med ca 800 000 invånare. Av länets markyta på 6500 km² upptas ca 40 % av skogsmark och ca 17 % av jordbruksmark. Andelen bebyggd mark i länet uppgår till 15 % jämfört med 2,7 % i övriga landet.

Jordbruksmarken, det vill säga åker- och betesmarken uppgick år 2007 till ca 99 000 ha varav åkermarken utgör ca 85 000 ha. Den produktiva skogsmarken är ca 278 000 ha. I skärgården finns ca 25 000 öar, holmar, kobbar och skär och ca 10 000 fast boende. Andelen sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske är ca 2 % i skärgården vilket är ungefär samma andel som i hela landet. Motsvarande siffra för länet är ca 0,4 %.

Begreppen tätort, landsbygd, tätortsnära landsbygd och glesbygd definieras olika i olika sammanhang. Enligt EU:s regelverk får tätorter med fler än 20 000 invånare inte ingå i områden för Leaderverksamhet. Enligt statistik från SCB var år 2005 ca 1 570 000 personer bosatta i tätorter med mer än 20 000 invånare i Stockholms län och ca 320 000 personer var bosatta på landsbygden och i mindre tätorter.

Jordbruks- och trädgårdsnäringen

I Norrtälje kommun finns ca 30 % av länets jordbruksmark och ca 40 % av jordbruksföretagen. Länets djurhållning är i huvudsak koncentrerad till Norrtälje kommun. Andra starka jordbrukskommuner är Södertälje, Sigtuna, Vallentuna, Ekerö, Upplands-Bro och Nynäshamn. Dessa sju kommuner står tillsammans för 80 % av länets totala jordbruksmark. Länets åkermark används i huvudsak till odling av spannmål (ca 35 %) och vallväxter (ca 40 %). Övrig markanvändning är bland annat uttagen areal (ca 15 %) och odling av oljeväxter (ca 5 %).

År 2007 fanns det ca 1900 lantbruk i länet som brukade mer än 2 ha åkermark. Ca 25 % av företagen inom jordbruket sysselsätter en årsarbetskraft eller mer. Övriga 75 % är således beroende av kompletterande verksamhet. Dessa siffror är ungefär desamma som för hela landet. Medelarealen åkermark för lantbruksföretagen i Stockholms län var 43,7 ha år 2007, vilket kan jämföras med medelarealen i Sverige som var 36,5 ha. Medelarealen i länet har sjunkit jämfört med år 2000 då den var ca 48 ha.

Inom jord- och skogsbrukssektorn och i Sveriges gles- och landsbygder är unga, kvinnor och personer med utländsk bakgrund underrepresenterade. Åldersfördelningen år 2007 var sådan att ca 60 % av lantbrukarna i länet var äldre än 50 år och

av dessa var ca 20 % över 65 år. Andelen kvinnor som arbetar inom lantbruket i Stockholms län är ca 30 %.

Strukturrationaliseringen av lantbruket har gått snabbt i Stockholms län. Antalet mjölkproducenter har minskat från omkring 1100 st år 1971 till 97 st år 2007. Samtidigt som antalet producenter minskat har besättningsstorlekarna och mjölkproduktionen per ko ökat. Även djurproduktionen har minskat betydligt. Efter kriget fanns omkring 80 000 nötkreatur i länet och år 2007 fanns ca 22 000. Övrig djurhållning har varit relativt konstant genom åren, med år 2007 ca 18000 svin, ca 18 000 får och ca 180 000 höns. Andelen hästar har efter en nedgång ökat relativt kraftigt på senare år och år 2004 fanns det ca 27 000 hästar i länet vilket motsvarar knappt 10 % av antalet hästar i hela landet. Hästnäringen har stor och ökande betydelse för landsbygden och dess utveckling.

Även trädgårdsnäringen i länet har genomgått en strukturrationalisering. Antalet trädgårdsföretag, både växthus- och frilandsföretag, har halverats under de senaste 25 åren medan arealen i stort sett varit oförändrad. Under år 2005 fanns det 127 trädgårdsföretag i länet, fördelat på 80 växthusföretag med en samlad växt-husareal på ca 25 ha och 47 frilandsföretag med en samlad odlingsareal på 150 ha. På växthussidan dominerar odlingen av krukväxter, utplanteringsväxter och lökblommor. I länet finns 10 % av landets produktion av krukväxter och utplanteringsväxter medan lökblommorna står för 25 % av produktionen i landet. Drygt 30 % av växthusföretagen i länet bedriver köksväxtodling. Av all kryddväxt- och kruksallatsodling i landet sker 50 % i Stockholms län. På friland dominerar köksväxter och bär men även odling av frukt och plantskoleväxter förekommer. I produktionsledet sysselsätter trädgårdsnäringen i länet drygt 1000 personer.

Skogsbruket

Stockholms län har totalt cirka 278 000 ha produktiv skogsmark, som till 64 % är privatägd, med en god jämvikt mellan kvinnliga och manliga skogsägare. Antalet ägare inklusive utbor uppgår till ca 25 000 personer vilket gör att Stockholms län har näst flest skogsägare i landet efter Västra Götalands län. 36 % av länets skogar är allmänt ägda skogar (kommuner, kyrkan med flera). Endast en mindre del ägs av bolag. Norrtälje kommun är i särklass den största skogskommunen, med en tredjedel av länets skogsareal. Kommunen har många privata skogsägare.

Länets storskogsbruk är relativt litet i jämförelse med övriga landet. Den höga andelen privata markägare i kombination med stor andel av mindre skogsfastigheter är några av förklaringarna till detta. Länets skogsfastigheter har en medelareal på cirka 35 ha. Andra förklaringar är länets naturliga förutsättningar såsom sprickdalslandskapet, som ger länet en naturligt fragmenterad markanvändning. Av länets totala areal produktiv skogsmark är ca 30 % eller ca 86 000 ha beläget inom en gräns av 1 km från en tätort (SCB definition av tätort). I länet råder stor konkurrens om marken och tätortsnära skogar är en viktig resurs som kan utvecklas tillsammans med ett traditionellt skogsbruk. Av skogsmarksarealen upptas 7 %

av skog som är äldre än 120 år. Motsvarande siffra för hela landet är 12 %. Det totala virkesförrådet i länet är 166 m³ per ha. Boniteten på skogsmarken är 7,6 m³sk/ha och år.

Varje år avverkas ca 2500 ha vilket motsvarar ca 900 000 m³. Dessutom tillkommer gallring. Uttaget är lite mer än hälften av den årliga tillväxten på ca 1,8 miljoner m³. Vid avverkning tas allt mer av grenar och toppar (GROT) tillvara och används till bioenergi. Detta uttag bedöms komma att öka både i länet och nationellt.

År 2008 var ca 12 500 ha produktiv skogsmark eller 5 % formellt skyddad i Stockholms län i form av bland annat naturreservat och Natura 2000-områden. Målet är att 8 % av den totala produktiva skogsmarken ska skyddas fram till år 2010. I länet finns totalt över 3 450 nyckelbiotoper med en sammanlagd areal av 15 500 ha vilket gör att Stockholms län är ett av de nyckelbiotopstättaste länen i landet i relation till den totala skogsmarksarealen. Dessa områden kräver stora ekonomiska resurser för att skyddas.

2.2 SWOT-analys

En enkel analys har gjorts i syfte att belysa landsbygdens förutsättningar i Stockholms län rent generellt och utifrån de möjligheter som finns för att nå målen för landsbygdsprogrammet.

Styrkorna ligger till stor del i närheten till en stor marknad med många medvetna, kapitalstarka konsumenter av livsmedel, aktiviteter, hälsoupplevelser med mera. Företagsstrukturen är god i stora delar av länet och många lantbruksföretagare är redan entreprenörer. Avkastningspotentialen i växtodlingen är relativt hög i vissa delar av länet. Den livsmedelsproduktion som bedrivs är i stor utsträckning konkurrenskraftig. Det omväxlande och starkt natur- och kulturpräglade jord- och skogslandskapet skapar många intressanta besöksmiljöer. Ett livskraftigt jord- och skogsbruk som aktivt arbetar för den biologiska mångfalden ger goda förutsättningar för att kunna nå miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Levande skogar* men även *Ett rikt växt- och djurliv*. Arbetspendling är vanligt förekommande. Till landsbygden har flyttat nya kategorier av människor som investerar och startar nya verksamheter. Hästsektorn är stor och växande i länet.

Till **svagheter** kan hänföras högt kostnadsläge och höga markpriser samt problem med kapitalförsörjningen som kan försvåra expansion och utveckling av företag. Transportproblem finns både vad gäller land- och sjötransporter. För landtransporterna är det framkomlighetsproblem i och nära tätorter och många gånger smala, kurviga, bristfälliga vägar och brister i kollektivtrafiken på landsbygden. För sjötransporterna är det en tillgänglighets- och kostnadsfråga. En kort säsong för besöksnäringen är ett problem särskilt för skärgården. Till svagheter kan även hänföras lantbrukets påverkan på miljötillståndet i sjöar, vattendrag och

kustområden, främst på grund av förluster av näring från växtodling och djurhållning och rester av bekämpningsmedel i vatten.

Möjligheterna ligger i att på ett bra sätt utnyttja styrkorna vilket kan sammanfattas i begreppet närhet. Närheten till Sveriges största marknad med nästan en tredjedel av Sveriges befolkning bosatt i Mälardalen ger stora möjligheter för närproducerade livsmedel, biobränslen och andra produkter liksom till kompletterande verksamheter som till exempel turism. Närheten till ett stort antal universitet och högskolor vars kunskapsmassa bör kunna utnyttjas för att stärka utvecklingen på landsbygden. Närheten till andra företagare ger också goda förutsättningar för att knyta kontakter och få nya idéer vilket kan ge synergier och utvecklar företaget. Dessutom ger strukturen på många gårdar goda förutsättningar för en konkurrenskraftig livsmedelsproduktion. Det finns också förutsättningar att öka bioenergiproduktionen från jord- och skogsbruken. En möjlighet ligger även i lantbrukets arbete för att uppnå de svenska miljö kvalitetsmålen, särskilt *Ett rikt odlingslandskap*, *Ingen övergödning* samt *Giftfri miljö*. Den växande hästnäringen ger möjlighet till ökat företagande, speciellt för kvinnor.

Hoten mot en positiv utveckling är i delar av länet av naturgiven art med mindre goda odlingsförutsättningar och långa avstånd till bland annat service, kunder och leverantörer. Det finns många starka särintressen och stark konkurrens om marken för bland annat bebyggelse och infrastruktur, vilket leder till höga markpriser som kan försvåra expansionsmöjligheterna. Att tätorterna växer in på jordbruken kan innebära ett hot för etablerade livsmedelsproducenter med stora investeringar i byggnader och anläggningar. Detta gäller särskilt för animalieproduktionen med risk för problem med allergier, lukt och buller med mera. Det finns inte heller tillräckligt med betesdjur för att hålla alla betesmarker hävdade.

SWOT-ANALYS, sammanställning

STYRKOR	SVAGHETER
• närhet till många kapitalstarka konsumenter • god företagsstruktur • många jord- och skogsbruksföretagare är entreprenörer • hög avkastning i växtodlingen i delar av länet • konkurrenskraftig livsmedelsproduktion • omväxlande starkt natur- och kulturpräglad jord- och skogslandskap skapar många intressanta besöksmiljöer • livskraftigt jord- och skogsbruk som aktivt arbetar med biologisk mångfald • möjlighet till arbetspendling • inflyttare på landsbygden startar nya verksamheter • hästsektorn är stor och växande • stor skogsägarkår	• högt kostnadsläge • höga markpriser • problem med kapitalförsörjningen • svårt att utveckla och expandera företag • transportproblem för land och vattentransporter • framkomlighetsproblem i och nära tätorter • brister i vägar och kollektivtrafik på landsbygden • brister i tillgänglighet och höga kostnader för sjötransporterna • kort säsong för besöksnäringen drabbar särskilt skärgården • lantbrukets negativa miljöpåverkan • ökande andel utbor ger svagare koppling till skogsbrukets potential för landsbygdsutveckling • fördyrande omkostnader för skogsskötsel i skärgården
MÖJLIGHETER	HOT
• utnyttja styrkorna • närhet till Sveriges största marknad • avsättning för närproducerade livsmedel • avsättning för närproducerade biobränslen • kompletterande verksamheter, till exempel. turism • närhet till många kunskapscentra • närhet till många företagare ger synergier och utvecklar företagandet • bra gårdsstruktur ger konkurrenskraftig produktion • ökad bioenergiproduktion från jord- och skogsbruken • kretslopp för restprodukter. • växande hästnäring ger ökat företagande framförallt för kvinnor	• mindre goda odlingsförhållanden • långa avstånd till service med mera • starka särintressen • stark konkurrens om marken • höga markpriser • växande tätorter ger problem för jord- och skogsbruken • störningar mellan animalieproduktion och tät bebyggelse • brist på betesdjur till betesmarkerna

3 Strategi, fokusområden / teman och prioriteringar

3.1 Vision

Näringslivet på landsbygden är diversifierat och livskvaliteten är hög genom lokalt entreprenörskap, företagande och affärsutveckling och utvecklad landsbygdsturism. Synergieffekter har uppnåtts mellan de areella näringarna och övrigt näringsliv på landsbygden. Servicen är förbättrad med bland annat utbyggd infrastruktur i form av vägar, transporter och telekommunikationer samt kommersiell och samhällelig service.

Jord- och skogsbruken är lönsamma, marknadsorienterade, diversifierade och välkommande företag med positiva erbjudanden om genuina upplevelser. Entreprenörskap och professionalism präglar företagandet på landsbygden. Köttproduktionen har utvecklats till ett lönsamt hållbart koncept. Mjölproduktionen har utvecklats så att den kan fortsätta i konkurrenskraftiga företag. Det finns tillräckligt med betesdjur för att hålla hagar och betesmarker i hävd.

Jord- och skogsbruket och landskapet med höga natur- och kulturvärden har bevarats och utvecklats på sådant sätt att miljömålen till exempel *Ett rikt odlingslandskap*, *Levande skogar* och *Ett rikt växt- och djurliv*, kan uppnås och landsbygdens attraktionskraft för boende, besökande och företagande har ökat. Den certifierade ekologiska livsmedelsproduktionen har ökat. Lantbrukets miljöbelastning har minskat till följd av bland annat kompetensutveckling och stödformer som uppmuntrar till ökad varsamhet vid användning av växtskyddsmedel och till minskade växtnäringsförluster. Detta bidrar till att bland annat miljömålen *Giftfri miljö* och *Ingen övergödning* uppnås.

3.2 Övergripande strategi och regionala prioriteringar

I Landsbygdsprogrammet görs i princip inga begränsningar utifrån de förslag som finns i EU:s strategi. Den övergripande strategin för det regionala programmet i Stockholms län är att inte heller göra några ytterligare begränsningar. Syftet med den regionala strategin är att förverkliga den nationella strategin utifrån lokala förutsättningar och initiativ. Ett uttryck för detta är visionen för landsbygden i avsnitt 3.1.

Det tidigare Miljö och Landsbygdsprogrammet för Sverige utvärderades under 2008. Länsstyrelsens föreslagna åtgärder, satsningar och prioriteringar i denna genomförandestrategi bygger på den samlade kunskap och erfarenhet som byggts upp bland annat under arbetet med Miljö och Landsbygdsprogrammet.

Landsbygdsprogrammet sätter ramarna för vad som är möjligt att genomföra. Inom dessa ramar kommer Stockholms läns prioriteringar att omfatta såväl småskaligt landsbygdsföretagande generellt (mikroföretag) som företagare inom primärproduktion och vidareförädling med ett affärsmässigt tänkande samt

marknads- och kundorientering. Innovation och entreprenörskap ska främjas i syfte att öka nyföretagandet och vitalisera hela landsbygdens näringsliv. Övergripande mål är att skapa och trygga sysselsättningstillfällen samtidigt som både ekologisk hållbarhet (miljökvalitetsmålen) och social utveckling kan förstärkas.

För att uppnå synergieffekter är det viktigt att Landsbygdsprogrammet samverkar med andra planer och program. Här kan särskilt nämnas det regionala strukturfondsprogrammet, socialfondsprogrammet och fiskeriprogrammet. Samordning med strukturfondsprogrammet kan till exempel ske inom lokal och regional mat samt för utveckling av biogas. Med socialfondsprogrammet kan samordning ske vad gäller entreprenörskap, integration, jämställdhet och hållbar utveckling. Samtidigt är det viktigt att programmen avgränsas från varandra så att inte dubbelfinansiering sker. Samverkan och avgränsning beskrivs i avsnitt 8.

Utveckling av företag bygger på enskilda initiativ och intresse för företagsamhet. Målet för programmet i Stockholms län är att underlätta och bejaka nya idéer, projekt och investeringar. Erfarenheter från Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000 – 2006 visar också att Stockholms län har en relativt hög andel av enskilda företag som har beviljats projektstöd i relation till organisationer. Denna utveckling bör fortsätta, det är företagen själva som bäst vet vilka verksamheter som bör utvecklas.

Inom främst axel 3 och Leaderverksamheten är det angeläget att offentliga och andra aktörer deltar och i vissa fall också ingår som medfinansierare, exempelvis kommuner.

De av regeringen beslutade ändringarna i Landsbygdsprogrammet syftar till att genom särskilda satsningar möta de nya utmaningarna: klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald, omstrukturering av mjölksektorn, bredband och matlandet.

Den tidigare genomförda analysen i avsnitt 2 visar att det i Stockholms län finns goda förutsättningar för angelägna insatser inom alla de satsningar som regeringen beslutat om. Insatser för klimatet kan göras genom bland annat ökad användning av förnybar energi inom exempelvis den omfattande växthusproduktionen och ökad produktion av förnybar energi i jord- och skogsbruket. Genom den rika tillgången på sjöar, vattendrag och närheten till Mälaren och havet är det särskilt angeläget med åtgärder för förbättrad vattenkvalitet. Även om mjölkproduktionen inte har så stor omfattning i Stockholms län så behöver den moderniseras och utvecklas, vilket också har stor betydelse för det öppna landskapet och den biologiska mångfalden. Länets speciella landsbygd med vacker natur, rik tillgång till vatten och en unik skärgård tätt inpå storstaden ger mycket goda förutsättningar för lokal livsmedelproduktion, vidareförädling och utveckling av

matupplevelser kopplade till turism och natur. Detta bidrar till att utveckla Sverige som det nya matlandet.

Samtliga satsningar har således stor aktualitet i Stockholms län och kommer därför i hög grad att genomsyra det fortsatta arbetet med genomförandet av Landsbygdsprogrammet i länet. Samtidigt är det svårt att veta vilka branscher, delbranscher, nischer, produktionsgrenar eller affärsområden som kommer att skapa sysselsättning och/eller vara lönsamma i framtiden och Länsstyrelsen har stor öppenhet gentemot den efterfrågan som företagarna ger uttryck för. Hur de samlade resurserna ska användas avgörs i dialog med företagarna/utförarna för att bästa möjliga resultat ska uppnås.

De nya/sju utmaningarna formulerade av regeringen samt erfarenheter hittills av tillämpningen av genomförandestrategin har föranlett Länsstyrelsen att något ändra inriktningen på avsnitt 3.2.1 om fokusområden. Samtliga de av regeringen beslutade satsningarna inbegrips i fokusområdena, några som egna fokusområden medan andra ingår som viktiga delar av ett eller flera fokusområden.

Genomförandestrategin begränsar inte möjligheten till stöd för olika verksamheter men det är ändå väsentligt att lyfta fram ett antal särskilt angelägna områden formulerat i fyra fokusområden:

3.2.1 Fokusområde - Ett diversifierat landsbygdsföretagande

Det övergripande målet är ett dynamiskt, innovativt och konkurrenskraftigt näringsliv som leder till fler jobb och högre tillväxt i landsbygdens ekonomi. Åtgärderna ska bidra till en stark framtidstro på landsbygden och leda till ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv i syfte att främja sysselsättning, en högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden samt ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser. Fungerande kommunikationer till exempel genom användning av bredband är en viktig förutsättning för utvecklingen av företagandet.

Traditionell primärproduktion inom lantbruket behöver utvecklas och kompletteras med nya affärsidéer och verksamheter som kan ge inkomster och ökad sysselsättning. Lönsamheten inom mjölkproduktion och vidareförädling behöver förbättras. Det gäller även nöt- och fårproduktionen. Det är inte minst viktigt eftersom mjölk- och köttproduktionen har stor betydelse för biologisk mångfald och öppna landskap. Företagarkompetens, byggnader, maskiner, naturresurser och finansiellt kapital som inte längre används inom primärproduktionen kan anpassas, vidareutvecklas och utnyttjas till nya verksamheter. Nya verksamheter i lantbruksföretagen kan också ge ett större utbud av tjänster och produkter som är viktiga för landsbygdens samlade attraktionskraft – för boende, företagande, klimatanpassning och turism.

Lokalt entreprenörskap, företagande, miljöanpassade produktionsmetoder och utvecklingsarbete ska stimuleras. Förutsättningar för utveckling av nya affärsidéer, verksamheter och därmed också nya arbetstillfällen för nuvarande och nya landsbygdsbor kan bland annat finnas med anknytning till mat med mervärden, till exempel småskalig livsmedelsförädling och måltidsupplevelser, kunskaps- och kommunikationsinsatser som stärker Sverige som matland. Nyföretagande bland utlandsfödda svenskar har potential att stärka denna utveckling.

Hästföretagande i olika former har stor omfattning och betydelse för landsbygdens utveckling och det öppna landskapet i Stockholms län. Hästarna är och kan i ännu större utsträckning vara en resurs för att hålla betesmarker i god hävd. Utveckling av och utbildning inom området prioriteras, speciellt vad gäller naturbetesmarker. Det finns brister i kunskaper om hur stallgödseln ska tas om hand för att undvika miljöproblem med övergödning, men skötsel och utfodring är också viktigt. Väl fungerande hästverksamheter ger kringeffekter inom många andra branscher. Synergier kan uppnås inom till exempel hästturism, bo på lantgård, lokal mat och naturupplevelser.

3.2.2 Fokusområde - Lokal mat och ett öppet landskap

Åtgärder som underlättar för konsumtion av lokalt producerade livsmedel och bidrar till hållbara produktionsmetoder kommer att vara centrala för att bibehålla det öppna odlingslandskapet och värdefull kulturmiljö med anknytning till detta landskap. Livsmedelskedjan från jord till bord står för ca en tredjedel av våra utsläpp av växthusgaser i Sverige och det behövs en kraftfull minskning. Samtidigt lever en tredjedel av Sveriges befolkning i Mälardalsregionen med väl utvecklat transportnät och ännu omogna marknader för närproducerade livsmedel. Det finns därmed en stor potential för ökad avsättning av lokalt/närproducerade livsmedel.

En stor del av den svenska biologiska mångfalden är beroende av att odlingslandskapet och de mest artrika områdena, ängs och betesmarkerna, kan bibehållas i hävd. I Stockholms län har under lång tid skett en minskning av antalet mjölkkor och antalet mjölkkobesättningar. Det är därför viktigt att stimulera och utveckla mjölkproduktionen så att den kan fortsätta i konkurrenskraftiga företag. Intresset för att föda upp nötkreatur och får är däremot stort. Denna utveckling ska stimuleras för att få fram lönsamma företag. Investeringar i djurstallar, särskilt till nötkreatur och får har hög prioritet. Detta motiveras av att dessa investeringar oftast är av mångmiljonkaraktär och därför kan behöva en extra stimulans för att bli genomförda.

Utvecklingen av mat med mervärden är en viktig del för att skapa en grund för måltidsupplevelser och besöksnäring vilka bidrar till att utveckla länet som matland. Stockholms län har en unik natur och en mångfald av råvaror. Genom att knyta samman produktion och förädling av livsmedel med upplevelser kring mat

och dryck på landsbygden finns en stor utvecklingspotential som kan bidra till att skapa tillväxt och jobb. Detta gäller inte minst i skärgården som har goda förutsättningar för olika typer av turistsatsningar med koppling till lokal mat.

3.2.3 Fokusområde - Förnybar energi

Övergången till förnybar energi för att begränsa klimatförändringen är ett prioriterat område. Inom ramen för en aktiv energi- och klimatpolitik, bland annat för att åstadkomma minskade utsläpp av växthusgaser, kan en ökad användning och produktion av förnybar energi från jord- och skogsbruk vara en viktig del. Produktion och förädling av biogas från stallgödsel eller organiskt avfall från livsmedelsindustri är ett exempel och biomassa från skogen ett annat. Ökad produktion av förnybar energi och energieffektiviseringar kan också bidra till nya marknadsmöjligheter och nya jobb för företagen på landsbygden. Dessutom finns intressanta möjligheter både för lantbruket och skogsbruket att utföra miljötjänster åt samhället genom att till exempel bidra till att skapa hållbara kretsloppslösningar för storstadslänets avlopps och avfalls hantering. Ett ökat skogsuttag där mer av grenar och toppar med mera tas till vara kan utnyttjas både för nya former av bioenergi och traditionell förnybar råvara för att ersätta fossila bränslen och material som ett led i att motverka klimatförändringarna. Genom askåtervinning uppnås ett skogligt kretslopp till förmån för klimatet.

Växthusodlingen är en av de mest energiintensiva produktionsverksamheterna i det svenska näringslivet. De svenska klimatförhållandena accentuerar detta förhållande relativt konkurrerande företag i övriga EU och i tredje land. Med hänsyn härtill ges konvertering av energikällor till förnyelsebar energi samt andra energibesparande eller energieffektiviserande åtgärder i växthusodlingen hög prioritet.

3.2.4 Fokusområde - Ingen övergödning

Under programperioden ska en tydlig satsning göras för att minimera övergödningen av havet, sjöar och vattendrag. Satsningar på förbättrad vattenkvalitet ska bidra till Helcoms aktionsplan för Östersjön och till att nå god status enligt Ramdirektivet för vatten och medverkar samtidigt till att minska utsläppen av växthusgaser.

Utöver att övergödningen skadar Östersjöns marina miljö påverkar den även näringar, såsom turism, fiske med mera, på ett negativt sätt. Övergödningen orsakas av olika aktörer varav lantbruket är en viktig part. Övriga är exempelvis enskilda avlopp, industrier, samhällen eller vanlig skogsmark. För att få en bra effekt av insatta åtgärder bör berörda aktörer samverka, det gäller inte minst åtgärder för att minska växtnäringsförlusterna från jordbruksproduktion och avloppshantering. Ett ökat genomslag för kretsloppstänkande samt integration och samordning av produktionsgrenar behövs. Att återskapa vattnets väg genom landskapet kan både vara positivt för att minska mängden växtnäring som slutligen når havet men också för att stärka den biologiska mångfalden. Miljöer i

landskapet där vattennivån kan skifta över året kan också vara viktiga för att utjämna flödena vid ändrade klimatbetingelser. För att nå bästa möjliga effekt bör åtgärderna samordnas med stöden inom LOVA. Även investeringar i recirkuleringssystem och andra miljöåtgärder i växthusodlingen ska ges hög prioritet.

3.2.5 Prioriteringar

Underlag för prioriteringar mellan olika åtgärder eller insatser redovisas nedan.

Konkurrensaspekten måste beaktas i all stödgivning. Länsstyrelsen kommer att beakta detta i varje enskilt fall utifrån gällande regelverk och med stöd av bland annat de bedömningsgrunder som anges i denna genomförandestrategi.

Till varje ansökan om företagsstöd ska en affärsplan bifogas. Affärsplanen ska visa att företaget ska kunna visa ekonomisk bärkraft och bidra till ett hållbart nyttjande av naturresurser. Affärsplanen ska innehålla en beskrivning och analys av företagets nuvarande situation samt affärsidé, mål och strategi. Till varje ansökan om projektstöd ska en projektplan bifogas. Den ska bland annat beskriva innehåll, syfte, mål och en tidsplan för projektet. Affärsplanen och projektplanen kommer att vara viktiga underlag för Länsstyrelsens samt Skogsstyrelsens bedömning, prioritering och beslut om stöd till investeringar, projekt och kompetensutveckling.

Grundläggande för både Länsstyrelsens och Skogsstyrelsens bedömning av olika åtgärder är hur väl åtgärden bidrar till att nå det övergripande målet för landsbygdsprogrammet, vilket är att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden.

En sammanställning av de nationella urvalskriterierna i Landsbygdsprogrammet framgår av bilaga 3. För Stockholms län gäller dessutom följande:

- De delar av länet som är så kallade mindre gynnade områden där kompensationsbidrag utgår prioriteras.
- Nya och oprövade satsningar med framgångspotential men med större riskmoment än beprövade prioriteras.
- Insatser som fokuserar på ökat företagande och aktiviteter som stödjer tjänsteutbudet prioriteras.
- Med hänsyn till åldersstrukturen hos företagarna ska unga företagare prioriteras.
- Med hänsyn till könsfördelningen hos lantbruksföretagarna prioriteras kvinnliga företagare.
- Med hänsyn till att personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade inom jord- och skogsbrukssektorn prioriteras åtgärder som stimulerar till ökad mångfald.

- Investeringar / projekt som snabbt leder till genomförande / produktion prioriteras.
- Insatser som främjar de nya satsningarna; klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald, omstrukturering av mjölksektorn och matlandet prioriteras.
- Stöd till verksamheter som redan i dagsläget växer med god fart utan stimulans är inte prioriterade.
- Projekt av mer övergripande karaktär av typ forskning och utveckling är inte prioriterade.
- Investeringar i verksamhet som till omfattning och inriktning närmar sig hobbyverksamhet är inte prioriterade.

Dessutom finns prioriteringsgrunder under vissa åtgärder samt för kompetensutveckling inom hållbart skogsbruk.

Prioriteringskriterierna används utan inbördes ordning. Ansökningar som uppfyller flera kriterier prioriteras högre än de som uppfyller färre.

3.2.6 Årlig rapportering

Denna genomförandestrategi gäller för hela programperioden. Strategin är därmed ganska övergripande. Efter varje år utarbetar Länsstyrelsen en utförlig sammanställning av föregående års framkomna resultat och erfarenheter som ska ligga till grund för en årlig rapport till jordbruksverket och för inriktningen av det kommande årets arbete.

4 Åtgärder som ska erbjudas

Som framgår under 3.2 gör inte genomförandestrategin för Stockholms län några ytterligare begränsningar jämfört med det nationella landsbygdsprogrammet. Det innebär att genomförandestrategin inte på förhand utesluter några åtgärder som kan bli aktuella för Stockholms län. Eventuella takbelopp beslutas i särskild ordning.

Hög kompetens är viktigt för framgångsrikt företagande. Kompetensutveckling hos företagen har därför en viktig funktion för att uppnå målen för landsbygdsprogrammet. Åtgärder inom programmet ska genomgående kombineras och samverka med kompetensutveckling för att uppnå största möjliga effekt. Se vidare under avsnitt 6. kompetensutveckling.

4.0 Behörig myndighet

Länsstyrelsen handlägger och beslutar om stöd och kompetensutveckling inom ramen för denna genomförandestrategi, förutom stöd till 4.2.3.10 ”Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald,” och 4.2.3.11 ”Öka arealen ädellövskog”, samt kompetensutveckling inom hållbart skogsbruk som beslutas av Skogsstyrelsen. Inom åtgärderna 4.1.3 ”Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter,” 4.1.4 ”Stöd till samarbete och innovationer” och 4.1.5 ”Infrastruktur som är av

betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket” finns möjlighet att söka stöd även för skogliga åtgärder. Stöd till sådana åtgärder handläggs och beslutas av Länsstyrelsen.

4.1 Axel 1 Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn

Åtgärderna syftar till att stimulera utvecklings- och konkurrenskraften inom jord- och skogsbruk samt inom livsmedelsproduktion och förädling på grundval av ett hållbart resursutnyttjande. Inom ramen för omstrukturering och anpassning till ökad konkurrens ska stöd ges till insatser som stimulerar till moderna och effektiva produktionsenheter som tillgodoser de krav på en hög produktionskvalitet, god arbetsmiljö, hållbart resursutnyttjande, inklusive minskad miljöpåverkan, etik och djurvälstånd som samhället och konsumenterna ställer. Parallellt är det angeläget att företagen kan öka förädlingsgraden i produktionen.

4.1.1 Startstöd för unga jordbrukare

Mål

Öka andelen yngre företagare inom jordbrukssektorn. Målsättningen är att tre år efter etableringen ska samtliga företag som har fått startstöd finnas kvar.

Målgrupp

Målgruppen utgörs av personer som för första gången etablerar sig som ägare till ett jordbruks- eller trädgårdsföretag.

I normalfallet ges maxbeloppet på 250 000 kr i stöd. Sökandens ekonomiska ställning och företagets storlek kan påverka stödnivån vid brist på medel.

4.1.2 Modernisering av jordbruksföretag

Stödet är en viktig bidragande faktor för företagen för att påskynda anpassningen till nya marknadsförutsättningar och en förändrad efterfrågan från marknaden. Investeringsstödet ska stödja ”offensiva” satsningar inom företaget, det vill säga utveckling av ny eller befintlig produktion i linje med konsumenternas efterfrågan och samhällets krav, till exempel klimatanpassad produktion inom de areella näringarna. Ytterligare motiv för insatser under åtgärden är behovet av investeringar som underlättar den djurhållning som är en förutsättning för fortsatt hävd av värdefulla naturbetesmarker, till exempel mjölkproduktion.

Prioritering ska ske av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms ha bäst möjligheter att efter investeringsinsatsen kunna bli långsiktigt lönsamma och bidra till en ökad konkurrenskraft. Företagets utveckling ska stå i centrum och satsningar ska därför fokuseras på hela investeringsobjekt istället för på vissa typer av enskilda investeringar.

Maskininvesteringar får bara stöd i speciella fall som till exempel vissa specialmaskiner.

Mål

Den relativa lönsamheten i företag som har fått stöd ska ha förbättrats.

Målgrupp

Målgrupp är jordbruks- och trädgårdsföretag som genomför investeringar inom primärproduktionen.

Stödbelopp

Stöd ska beviljas med högst 30 % av stödberättigande investeringar.

Etablering av fleråriga energigrödor

Det nationella målet är att 30 000 ha ska planteras under programperioden med fleråriga energigrödor av de snabbväxande släktena salix, hybridasp och poppel. Efterfrågan hittills i länet har varit liten. Under programperioden 2000-2006 har 70 ha planterats. För Stockholms län bedöms ett realistiskt mål vara 300 ha. En ökad användning av förnyelsebara energikällor är ett mål för såväl den svenska klimat- och energipolitiken som för EU:s miljöpolitik.

4.1.3 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter

Mål

Den relativa lönsamheten i företag som har fått stöd ska ha förbättrats.

Målgrupp

Målgrupp är företag som förädlar produkter från jord- eller skogsbruk eller trädgård. Inom skogssektorn ges stöd enbart till mikroföretag. Definitionen av ett mikroföretag är ett företag som sysselsätter färre än 10 årsarbetskrafter och har en omsättning som understiger 2 miljoner euro per år.

Stödbelopp

Stöd ska beviljas med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader.

Det övergripande syftet är att verka för en lönsam vidareförädling och utveckling av jord- och skogsbruksprodukter och därigenom bidra till ökad konkurrenskraft, ekonomisk bärkraft och entreprenörskap i företagen. Vidareförädling kan också ha inriktning på ny kunskap och teknik samt stödja lokal eller regional, småskalig eller hantverksmässig vidareförädling med inriktning på särskilda egenskaper eller kvaliteter.

Investeringarna kan bli omfattande, inte minst för att lagstiftningen ställer stora krav på hur produktionen hanteras.

4.1.4 Stöd till samarbete och innovationer

Mål

Målet är att företag inom de areella näringarna förbättrar sin konkurrenskraft som ett resultat av att de samarbetar för att utveckla nya produkter (varor och tjänster), processer och tekniker, alternativt omstrukturerar sin befintliga verksamhet.

Målgrupp

Samarbete mellan exempelvis jord- och skogsbruksföretag, företag som förädlar jord- och skogsbruksprodukter, industriforskningsinstitut, universitet, högskolor, näringslivsfrämjande aktörer, etc.

Stödbelopp

Det ekonomiska stödet ska bidra till att täcka kostnaderna. Stöd utgår för att täcka högst 60 % av kostnaderna.

Syftet är att konkurrenskraftiga företag inom jordbruks- och livsmedelssektorn inklusive trädgårdsnäringen samt inom skogsbrukssektorn samarbetar kring innovativ utveckling. Det kan vara kring nya varor och tjänster, processer och tekniker som samtidigt ökar produktionens långsiktiga hållbarhet och dess ekonomiska bärkraft.

4.1.5 Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket.

Mål

Mål för åtgärden är en väl fungerande lokal infrastruktur som stärker jord- och skogsbruket och landsbygdens konkurrenskraft.

Målgrupp

Markägare, jordbruksföretag och skogsbruksföretag (mikroföretag) samt organisationer och sammanslutningar av sådana, andels- och samfällighetsföreningar.

Stödbelopp

Stöd ska kunna ges med upp till 50 % av de stödberättigande kostnaderna.

Stöd ska kunna ges för att finansiera samverkanslösningar mellan jordbruks- och skogsägare, andra markägare och boende på landsbygden. Projektstöd lämnas till projekt med tydligt syfte att stärka lokal infrastruktur som är av betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling inom jord- och skogsbruket.

4.2 AXEL 2 Förbättra miljön och landskapet

Åtgärder inom denna axel ska verka både för att bevara och för att utveckla ett attraktivt landskap och en levande landsbygd med höga miljövärden. De ska stimulera omställningen till en resurseffektiv och hållbar produktion med minskad miljöpåverkan samt bidra till att nationella och regionala miljömål kan uppnås på ett effektivt sätt. Inom axel 2 behandlas främst olika former av miljöersättningar

samt kompetensutveckling, se vidare avsnitt 6. kompetensutveckling. Utvald miljö behandlas i avsnitt 7.

Länsstyrelsen kommer att fortlöpande följa hur anslutningen till och skötseln inom de olika ersättningsformerna utvecklas både över tid och beträffande eventuella lokala variationer. Utifrån konstaterade behov kommer Länsstyrelsen att vidta riktade åtgärder för att uppnå en förbättring av miljön och landskapet och för att nå nationella miljökvalitetsmål med delmål samt regionala och lokala miljömål, djurvälstånd och andra produktionskvaliteter. För att få tydligt genomslag och för att uppnå avsedd effekt bör insatserna genomföras i samverkan mellan flera aktörer.

Länsstyrelsen kommer att verka för en hög anslutning till de olika miljöersättningarna och att villkoren för stöden uppfylls genom information och kompetensutveckling. Följande ersättningsformer erbjuds inom axel 2.

4.2.1 Kompensationsbidrag

Kompensationsbidraget utgår till lantbruksföretag inom mindre gynnade områden, företrädesvis öar utan fast landförbindelse och vissa skogsbygder (stödområde 5a och 5b). Stödet är en kompensation för sämre produktionsförhållanden och syftar till att behålla en livskraftig landsbygd. Målet för länet är att behålla anslutningen till stödet på minst nuvarande nivå.

4.2.2 Natura 2000-ersättningar

De ersättningar som beskrivs under ”Ersättningar för miljövänligt jordbruk” är också möjliga att söka i Natura 2000 områden.

4.2.3 Ersättningar för miljövänligt jordbruk

Jordbruksnäringen omfattas till stora delar av svensk miljölagstiftning. Åtgärder som måste vidtas för att uppfylla de krav som ställs inom olika lagområden har inte rätt till stöd. Under 4.2.3.1 - 4.2.3.8 redovisas de aktiviteter som inte är lagbundna och därför stödbara.

4.2.3.1 Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet

Målet med insatsen är att 900 000 ha ska anslutas till insatsen på nationell nivå. Målet för Stockholms län är ca 27 000 ha. År 2008 är ca 26 600 ha anslutna. Ett öppet och varierat odlingslandskap är en viktig förutsättning främst för att uppfylla miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Odling av vall kan även vara positiv utifrån växtnäringssynpunkt och bidrar därmed till miljökvalitetsmålet *Ingen övergödning*.

4.2.3.2 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker

Målet med insatsen på nationell nivå är en hävd av minst 500 000 ha betes- och slätterängar och att 11 300 ha våtmarker sköts enligt skötselvillkoren. Målet för

Stockholms län är sedan tidigare ca 15 000 ha betes- och slåtterängar vilket kan behöva ses över med hänvisning till den genomförda blockinventeringen. Målet för våtmarker är 350 ha. År 2008 är ca 12 500 ha anslutna till betesstödet. Åtgärden ska bidra till att nå delmålet om skötsel av ängs- och betesmarker för miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

4.2.3.3 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Målet är att 810 000 ha av landets åkerareal ska anslutas. Målet för Stockholms län blir då ca 27 000 ha. År 2008 är ca 19 700 ha anslutna. Insatserna ska bidra till att uppnå i första hand miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

4.2.3.4 Regionalt prioriterade ersättningar

Åtgärden ger möjlighet att skräddarsy insatser efter regionala förhållanden och behov. Insatser finns närmare beskrivna under avsnitt 7. Utvald miljö.

4.2.3.5 Traditionella husdjursraser

Det nationella målet är att 5000 djurenheter ska anslutas till programmet och att ingen ras ska klassificeras som kritisk ur utrotningssynpunkt. År 2008 är ca 120 djurenheter anslutna till stödet i Stockholms län. Målet för Stockholms län är att behålla antalet djurenheter på minst samma nivå.

4.2.3.6 Minskade växtnäring förluster från jordbruksmark

Det nationella målet är en anslutning av ca 7000 ha skyddszoner längs vattendrag. Målet för Stockholms län är 500 ha. År 2008 är ca 320 ha anslutna i länet. Insatserna ska bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Ingen övergödning* och har även en positiv effekt på miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

4.2.3.7 Miljöskyddsåtgärder

Målet för insatsen är en anslutning av ca 600 000 ha på nationell nivå. Målet för Stockholms län är 18 000 ha. År 2008 är ca 5400 ha anslutna. Insatsen ska framförallt bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålen *Giftfri miljö* och *Ingen övergödning*. Den har även en positiv effekt på miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Insatsen syftar till att minska riskerna vid användning av växtskyddsmedel samt att förbättra anpassningen av gödselgivor så att riskerna för förluster av växtnäringssämnen minskar.

4.2.3.8 Certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion

Det nationella målet är att 20 % av jordbruksmarken ska vara certifierad. Målet för Stockholms län är också 20 % år 2010 enligt det regionala målet under *Ett rikt odlingslandskap*. År 2008 är ca 28 % av företagen certifierade och ca 13 100 ha eller ca 15 % av åkermarken i länet är ansluten till miljöersättningen ekologiska produktionsformer. Ökad ekologisk produktion ska direkt och indirekt medverka till att uppfylla flera av miljö kvalitetsmålen.

4.2.4 Ersättningar för icke produktiva investeringar i skog

Stöd får lämnas till skogsägare för insatser på skogsmark som förstärker markens natur- eller kulturvärden, samt för merkostnader för nyanläggning och återskapande av ädellövskog.

4.2.4.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

Mål

Målet för insatsen är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i den svenska skogen. Det ska ske på produktiv skogsmark som har skötselkrävande natur- och kulturmiljövärden och åtgärderna ska bidra till uppfyllelsen av miljömålet *Levande skogar*. Stöd kan även lämnas för insatser som kan främja de sociala värdena på mark som har höga natur- eller kulturmiljövärden. Stödet omfattas av flera delar: Målklassning, arealstöd och schablonstöd.

Målgrupp

Målgruppen är skogsägare med fastigheter som är rika på natur och kulturmiljövärden. Uppvisar fastigheten även sociala värden tillsammans med höga naturvärden eller kulturmiljövärden kan även åtgärder inom sociala värden komma i fråga.

Prioritering av målklassning

En förutsättning för att kunna ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning för en fastighet som omfattar 20 hektar produktiv skogsmark eller mer, är att fastigheten är målklassad. Prioritering av vilka fastigheter som beviljas stöd för målklassning ska grundas på förekomsten av kända natur- och kulturmiljövärden. Mindre företag ska gynnas.

Prioritet 1 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än 20 ha och som uppfyller något av följande krav:

- fastigheten ligger i Natura 2000-område, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i värdetrakt enligt länets *Strategi för formellt skydd av skog*, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i utpekat geografiskt område enligt åtgärdsprogram för hotad art
- fastigheten har kända såväl natur- som kultur- och sociala värden
- ansökan om stöd för åtgärder av dokumenterade miljövärden har inkommit till Skogsstyrelsen

Prioritet 2 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än 20 ha där,

- fastigheten har en kombination av kända antingen natur- och kulturvärden, natur- och sociala värden eller kultur- och sociala värden.

Prioritering av arealstöd

Skogsägare som har en fastighet med dokumenterad förekomst av skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärden kan ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning för att bevara eller utveckla dessa värden under förutsättning att fastigheten är målklassad. Kvaliteten på de skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärdena tillsammans med eventuella sociala värden avgör om fastigheten ska prioriteras för stöd. Fastigheter med mindre än 20 hektar produktiv skogsmark behöver inte vara målklassade för att ansöka om stöd för åtgärder. Mindre företag ska gynnas. Ansökningar där fastigheten och skötselplanen uppfyller ett eller flera av nedanstående kriterier prioriteras. Ju fler kriterier som uppfylls desto högre prioritet. Kriterierna är grupperade utifrån sin betydelse för natur- och kulturmiljövärdena och prioritet 1 har högst betydelse.

Prioritet 1 har ansökningar där fastigheten ligger i antingen:

- Natura 2000-område
- värdetrakt med angivna naturtyper enligt länets *Strategi för formellt skydd av skog*
- prioriterad skogstyp enligt länets *Strategi för formellt skydd av skog*
- utpekade geografiska områden i *Åtgärdsprogram för hotad art* eller ligger utanför sådana områden men har en skötselplan som omfattar:
- en skötselareal > 10 hektar och åtgärder som gynnar såväl natur- som kulturmiljö- och sociala värden

Prioritet 2 har ansökningar där fastigheten ligger utanför områden enligt prioritet 1 men skötselplanen omfattar:

- en skötselareal > 5 hektar och åtgärder som gynnar antingen natur- och kulturmiljövärden eller natur- och sociala värden eller kulturmiljö- och sociala värden
- objekt med natur- eller kulturmiljövärden som ligger i direkt anslutning till annat objekt med höga natur- eller kulturmiljövärden
- åtgärder som gynnar flora- och faunalokal för hotad art
- åtgärder som gynnar förekomst av biologiskt kulturarv

Prioritet 3 har ansökningar där skötselplanen omfattar:

- en skötselareal < 5 hektar och åtgärder som gynnar enbart natur- eller kulturmiljövärden
- riksintresse för kulturmiljövård eller friluftsliv
- gynnar natur- eller kulturmiljövärden i kontinuitetsskog

På objektsnivå prioriteras de skötselkrävande värdena i följande ordning:

1. Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal samt fornlämningar inklusive fornlämningsområde och kulturhistorisk miljö med mycket hög kvalitet.
2. Nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt kulturhistorisk miljö med hög kvalitet.
3. Avdelningar med N- och PF-mål samt kulturhistorisk miljö med måttlig kvalitet.

Prioritering av schablonersättningar

Förutom den prioritering av fastigheter som beskrivs ovan för arealstöd ska dessutom vid behov följande kriterier beaktas vid handläggning av ansökningar som omfattar schablonersättning.

Linjelement

- Røjning, rensning och utmärkning av stig eller vandringsled
Stigen eller leden ska vara allemansrättsligt tillgänglig. Stöd prioriteras till åtgärder som syftar till att göra en ny stig/vandringsled eller göra en befintlig stig/vandringsled tillgänglig i områden för rekreation, friluftsliv och turism.
- Røjning och rensning av äldre stenmur
Stöd prioriteras till murar längre än 30 meter och som på minst hälften av sin längd är sammanhängande och ovan mark huvudsakligen består av minst två lager upplagd sten. Murens ålder bör vara minst ca 50 år..
- Uppsättning av stängsel för att gynna lövskogsmiljöer
Stöd prioriteras till stängsling av biotopskyddsområden, naturvårdsavtal, nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt avdelningar med målklass NO och NS i syfte att skapa lövskog. Stöd för stängsel kan också prioriteras för att skydda lövskog i avdelningar med målklass PF(K) och PG som direkt gränsar till ett skyddat område eller en nyckelbiotop med naturvärden kopplade till lövträd om där finns minst 2 000 lövhuvudplantor/ha med en medelhöjd av högst 1,5 m.

Stöd till stängsel prioriteras även till avdelningar som ligger i en trakt eller ett område som pekats ut i följande åtgärdsprogram för hotad art beroende av lövskog; vitryggig hackspett, björklevande vedskalbaggar, brandinsekter.

Punktobjekt

- Hamling
Stöd prioriteras till hamling av samma trädslag som historiskt har hamlats på platsen.
- Frihuggning av naturvärdesträd
Stöd prioriteras till naturvärdesträd med rödlistade arter och träd grövre än 50 cm i brösthöjd.

- Skapande av död ved

Stöd prioriteras till skapande av död ved av sådana trädslag som knyter an till skogshistoriken och naturvärdena på platsen. Finns t.ex. naturvärden med koppling till asp skapas främst död ved av asp.

- Igentäppning av dike

Stöd prioriteras till dikesproppar i en gång grävda diken som försumpar skogsmark med minst 30-procentig krontäckning. Stöd prioriteras inte till dikesproppar i naturliga vattendrag eller diken som är rätade vattendrag.

- Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris

Stöd prioriteras till åtgärder som frihugger och rensar kulturmiljöer på skogsmark.

- Restaurera skoglig kulturmiljöbyggnad

Stöd prioriteras till restaurering av minst 50 år gamla kulturmiljöbyggnader med koppling till tidigare skogsbruk (t.ex. sågverksamhet, flottning, kolning, tjärframställning) eller bosättning i skog (torp, fåbod, samevisten).

- Skapande av utblick (sikthuggning)

Åtgärder prioriteras som skapar en från ris och hindrande vegetation fri utblick eller utsikt över omgivningen eller landskapet omkring, t.ex. högt belägna eller möjliga utsiktsplatser, väl valda punkter längs en stig eller vid en rastplats/målpunkt.

Yttäckande störning

- Naturvårdsbränning

Stöd prioriteras till naturvårdsbränningar där högst 50 % av virkesvolymen huggits och tagits tillvara och där ett antal grova träd av varje förekommande trädslag i avdelningen lämnats.

Ersättning

Ersättningen beräknas enligt normer angivna i landsbygdsprogrammet.

4.2.4.2 Öka arealen ädellövskog

Mål

Målet för åtgärden är att utveckla bestånd av ädellövskog i syfte att öka den biologiska mångfalden. Arealen ädellövskog kan ökas genom nyanläggning. Ädellövskog kan även återskapas genom att röja eller gallra fram ädellövskog ur blandskog. Insatserna ska bidra till att arealen ädellövskog ökas. Med ädla lövträd menas de inhemska trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Målgrupp

Målgruppen är skogsägare med mark lämplig för ädellövskogsproduktion.

Prioritering

Nedanstående kriterier ligger till grund för bedömningar mellan inkomna ärenden. De objekt med högst potential att i framtiden hysa höga biologiska värden relaterade till ädellövskog prioriteras.

- Anläggningsområdets karaktär och befintliga värden

Skapande av ädellövskog på ett område med blandskog eller lövskog prioriteras framför anläggning på nedlagd åkermark och efter barrskog. Områdets potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog gynnas av att det redan finns befintliga ädla lövträd och andra lövträd på området och ökar med åldern på dessa träd.

- Ädellövskog i omgivande landskap

Nyanläggning eller återskapande av ädellövskog i områden i direkt anslutning till andra ädellövbestånd har större potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog än områden där bestånden ligger långt ifrån andra bestånd med ädla lövträd. Potential ökar med andelen ädellövskog i omgivande landskap.

- Beståndets storlek

Potentialen att hysa biologisk mångfald ökar med arealen på beståndet.

- Andra faktorer som gynnar biologisk mångfald

Till exempel inblandning av lind, lönn, avenbok och hassel i beståndet, anläggning på fuktig eller frisk mark, på blockmark eller i branter samt på kalkrik mark.

Ersättning

Ersättningen avser att kompensera stödmottagaren för de merkostnader som uppstår i samband med att en investering genomförs i stället för att investera i granskog.

4.3 Axel 3 Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden

Åtgärderna syftar till att förstärka företagens konkurrenskraft och främja en diversifiering av hela landsbygdens näringsliv och därigenom bidra till inkomstbringande sysselsättning och ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser.

Denna axel har en bredare målgrupp än de andra två axlarna genom att den vänder sig till flera typer av landsbygdsföretag. Stöd kan lämnas för att diversifiera näringslivet, utveckla mikroföretag, främja turistnäringen, stärka serviceutbudet, ut-

veckla byarna, trygga natur- och kulturarvet, utveckla samarbetsprojekt samt planering av infrastruktur.

4.3.1 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk

För att upprätthålla ett livskraftigt näringsliv krävs nya företag och fortsatt utveckling av befintliga företag samt samverkan mellan olika näringsgrenar. Nya affärsområden och produkter behöver utvecklas, gärna med ett ökat kunskapsinnehåll, till exempel inom klimat och förnybar energi. Även mat med mervärden, till exempel aktiviteter kopplade till småskalig livsmedelsförädling och måltidsupplevelser för att stärka och utveckla Sverige som matland stärker landsbygdens utveckling. Nya verksamheter i lantbruksföretagen ger också ett större utbud av tjänster och produkter som är viktiga för landsbygdens samlade attraktionskraft – för boende, företagande, klimatanpassning och turism.

Att stödja diversifiering av företagandet syftar till att inkomsterna på gården ska kunna stärkas så att arbetspendling inte längre blir nödvändig och att dagbefolkningen därmed ökar. En sådan utveckling har förutom ekonomisk betydelse påverkan på både miljön och den sociala situationen på landsbygden.

Mål

- Öka antal jordbruksföretag som utvecklar eller producerar produkter eller tjänster inom andra områden än traditionell jordbruksproduktion.
- Öka antal arbetade timmar i diversifierade jordbruksföretag.
- Öka omsättningen i diversifierade jordbruksföretag.
- Nya produkter, tjänster och samverkanslösningar ska utvecklas och kommersialiseras.

Målgrupp

Stöd för diversifiering till annan verksamhet än jordbruk kan lämnas till:

- medlem av ett jordbrukarhushåll. Med jordbrukarhushåll menas att en eller flera medlemmar i hushållet är jordbrukare enligt definition i rådets förordning (EG) nr 1782/2003,
- regionala eller lokala och i begränsad omfattning nationella aktörer, t.ex. grupper av lantbruksföretag, organisationer eller sammanslutningar av sådana.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd till företag och för stöd för inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

4.3.2 Affärsutveckling i mikroföretag

För att upprätthålla ett livskraftigt näringsliv krävs nya företag och fortsatt utveckling av befintliga företag samt samverkan mellan olika näringsgrenar. Nya affärsområden och produkter behöver utvecklas, gärna med ett ökat kunskapsinnehåll, till exempel inom klimat och förnybar energi. Även mat med

mervärden, till exempel aktiviteter kopplade till småskalig livsmedelsförädling och måltidsupplevelser för att stärka och utveckla Sverige som matland kan stärka landsbygdens utveckling.

Mål

- Öka antalet mikroföretag som utvecklar eller producerar produkter eller tjänster på landsbygden.
- Öka antalet arbetade timmar i mikroföretagen.
- Öka omsättningen i mikroföretagen.
- Nya produkter, tjänster och samverkanslösningar ska utvecklas och kommersialiseras.

Målgrupp

Stöd för affärsutveckling i mikroföretag kan lämnas till:

- entreprenörer/företag på landsbygden som sysselsätter färre än tio årsarbetskrafter och som har en omsättning eller balansomslutning som understiger 2 miljoner euro per år. (Definition enligt Kommissionens rekommendation av den 6 maj 2003 om definitionen av mikroföretag samt små och medelstora företag (2003/361/EG)).
- regionala eller lokala och i begränsad omfattning nationella aktörer, t.ex. grupper av mikroföretag på landsbygden, organisationer eller sammanslutningar av sådana.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd till företag och för stöd för inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

4.3.3 Främjande av turistnäringen

Mål

- Öka antalet företag som erbjuder tjänster eller produkter som vänder sig till turister och andra besökare på landsbygden.
- Öka antalet produkter och samverkanstjänster inom landsbygdsturismen som erbjuds på marknaden.
- Öka omsättningen och antalet arbetade timmar i turistföretagen.
- Öka samverkan mellan landsbygdens turistföretag och övrig turistnäring.

Målgrupp

- Företag med verksamhet inom turistnäringen på landsbygden.
- Nätverk av turistföretag och/eller andra berörda företag och organisationer.
- Regionala eller lokala och i begränsad omfattning nationella aktörer med anknytning till landsbygdsturismen.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd till företag och för stöd för inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Stöd lämnas till turistföretag eller andra aktörer med anknytning till landsbygdsturismen. Investeringsstöd och stöd för inköp av externa tjänster lämnas främst till mikroföretag och till andra mindre aktörer inom småskalig landsbygdsturism.

4.3.4 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden

Det kundunderlag som krävs för att det ska vara möjligt att, på affärsmässiga villkor, kunna bedriva olika verksamheter av servicekaraktär är ofta för litet på landsbygden. Kreativa lösningar i form av till exempel samlokalisering, flexibilitet, infrastrukturella anpassningar med mera ska stödjas genom landsbygdsprogrammet. För att kunna nå framgång krävs en god samverkan mellan olika, både offentliga och privata intressenter som har betydelse för de landsbygdsboendes tillgång till närservice. I den kommunala översiktsplaneringen är det viktigt att dessa aspekter beaktas.

Den snabba IT utvecklingen, inte minst tillgången till Internet och bredband, öppnar nya möjligheter till ett brett och tillgänglig serviceutbud som i sig inte är beroende av var man bor och verkar. Det gäller såväl offentliga som privata servicetjänster, företagande och även möjligheter till samhällelig och social delaktighet. En påskyndad förstärkning av landsbygdens hushålls och företags tillgång till bredband kan motverka den nedrustning på serviceområdet som många landsbygdsområden genomgår. Inriktningen för bredband bör i huvudsak utgå från ett lokalt perspektiv för att öka möjligheterna för lokal utveckling, boende och företagande på landsbygden.

Mål

En landsbygdsstruktur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling, t.ex. ett bibehållet eller ökat antal landsbygdsbor, förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare och fler byar med bredbandsanslutning.

Målgrupp

- Företag som enskilt eller i grupp samordnar lokal service eller gör insatser för förbättrad eller utökad tillgång till bredband.
- Lokala utvecklingsgrupper och organisationer.
- Kommuner och landsting som del av partnerskap i lokala projekt.
- Kommuner eller andra organisationer som gör insatser för förbättrad eller utökad bredbandsinfrastruktur.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd till företag och för stöd för inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Stödbara insatser

Stöd till insatser för bredband lämnas till följande, i enlighet med bilaga 3 till rådets förordning (EG) nr 1698/2005:

- Skapa och underlätta tillgång till bredbandsinfrastruktur inklusive stamnät och markutrustning (t.ex. fasta nät, markbaserade trådlösa nät, satellitbaserade nät eller en kombination av olika tekniska lösningar)
- Uppgradering av befintlig bredbandsinfrastruktur
- Utbyggnad av passiva bredbandsnät (t.ex. anläggningsarbeten som kabelkanaler och andra nätelement som svartfiber etc.) även i förening med annan infrastruktur (energi, transport, vatten, avloppsnät etc.)

För insatser kopplade till bredband prioriteras satsningar som har sin huvudsakliga grund i ökade möjligheter till bibehållen eller tillkommande företagsverksamhet och att människor ska kunna bo och verka på landsbygden och ha en fungerande vardag.

Inriktning och prioritering

Länsstyrelsen bedömer att en utbyggnad av bredband med god kvalitet och hög kapacitet måste passa in i och bygga vidare på den IT-struktur som skapats under senare år. En utbyggnad bör för att ge hög kapacitet ansluta till fiberpunkt, telestation eller telemast ansluten till en fiberpunkt. Småorter och ren landsbygd bedöms inte få tillgång till bredband genom marknadens försorg, åtminstone inte under de närmaste åren. Länsstyrelsen avser att i nära samarbete med kommuner och operatörer undersöka förutsättningarna för utbyggnad av bredband inom sådana områden. Inom områden som visar sig vara lämpliga och angelägna för utbyggnad av bredband kan det med hänsyn till planering, projektering och upphandling vara lämpligt att kommunen håller samman och står för ansökan om stöd. Även krav på offentlig medfinansiering talar för detta.

4.3.5 Förnyelse och utveckling i byarna

Mål

- Bibehålla eller öka antalet boende.
- Jämnare åldersstruktur.
- Ökat utbud av möjligheter till den lokala befolkningen.
- Förbättrade förutsättningar att starta företag.
- Utveckling av en attraktiv social och kulturell miljö.
- Landsbygdsstruktur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling.

Målgrupp

- Lokala nätverk/utvecklingsgrupper och organisationer.

- Kommuner som del av partnerskap i lokala projekt.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd till företag och för stöd för inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Ett lokalt engagemang är en absolut förutsättning för att en process ska kunna starta som kan vända en negativ utveckling. Individer och organisationer med drivkraft och visioner måste finnas liksom ett genuint intresse från kommun och andra offentliga organisationer som kan påverka utvecklingen.

4.3.6 Bevarande och uppgradering av natur och kulturarvet på landsbygden

Mål

- Nya kommersiella, sociala eller kulturella användningsområden för gamla byggnader.
- Restaurering, underhåll och uppgradering av det lokala natur- och kulturlandskapet.

Målgrupp

- Lokala nätverk, utvecklingsgrupper och organisationer.
- Företag.
- Kommuner som del av partnerskap i lokala projekt.
- Markägare som del av partnerskap i lokala projekt.

Stödbelopp

Av det investeringsbelopp som berättigar till stöd för produktiva investeringar till företag och för stöd till inköp av externa tjänster får lämnas bidrag med högst 30 %. För projektstöd får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Bevarande och uppgradering av Natur- och Kulturarvet på landsbygden bedöms ha stor betydelse för ett områdes attraktivitet. I denna strategi ska stöd kunna ges till åtgärder som ökar möjligheterna till boende och försörjning samt till insatser som bidrar till uppfyllandet av regionala och lokala mål för natur- och kulturvård.

4.3.7 Åtgärder i form av utbildning och information

Mål

Öka kunskapsinnehållet, företagarförmågan och innovationsförmågan i landsbygdens näringsliv.

Målgrupp

Entreprenörer/företagare, anställda och medborgare på landsbygden.

Stödbelopp

Bidrag får lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Potentialen för att kunna utveckla sitt eget företag kan avsevärt förbättras genom erfarenhetsutbyte med andra företagare verksamma inom andra områden och miljöer. Insatser som leder till ökade kontakter och överföring av kunskaper är viktiga för att nå målen för axel 3. Stödet kan lämnas för olika typer av kompetensutveckling till exempel kurser, studiecirklar, studieresor, rådgivning och erfarenhetsutbyte, kunskapsförmedling och företagspraktik. Utbudet av olika typer av utbildning och information ska styras av lokalt identifierade behov av kompetensutveckling.

4.3.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier

Mål

- Främja bildandet av LAG-grupper och avgränsningen av Leaderområden
- Säkerställa hög kvalitet och kostnadseffektivitet i etableringen och genomförandet av Leader som genomförandemetodik för landsbygdsprogrammet.
- Ökat medvetande om vad Leader innebär hos landsbygdsbefolkningen och inom berörda kommuner, organisationer och företag.

Målgrupp

Offentliga, privata och ideella intressenter och aktörer som berörs av etablering och genomförande av Leader som en del av landsbygdsprogrammet.

Stödbelopp

För insatser inom åtgärden får bidrag lämnas med 20 till 100 % av stödberättigande kostnader.

Länsstyrelsen har bjudit in brett och genomfört ett stort antal informationsmöten om förutsättningarna för att bilda Leaderområden. Till och med hösten 2008 har Länsstyrelsen beviljat stöd till tre förstudier för att bilda Leaderområde inom länet och bidragit med stöd till en förstudie utanför länet.

4.4 Axel 4 Leader

Leader är en särskild metod för genomförandet av landsbygdsprogrammet, där landsbygdens egen utvecklingspotential mobiliseras genom samverkan mellan den ideella, privata och offentliga sektorn. Länsstyrelsens roll inledningsvis är att verka för att sådan verksamhet startas.

Leader är en viktig resurs för att genomföra det nya landsbygdsprogrammet på ett bra och effektivt sätt. Målsättningen är att de lokala Leaderprogrammen ska stå i överensstämmelse med landsbygdsprogrammet och på ett naturligt sätt ansluta till länets genomförandestrategi.

Under år 2009 har två leaderområden bildats och tillhörande LAG (Lokal Action Group) har startat sin verksamhet i länet. Inom respektive område har en lokalt förankrad strategi arbetats fram för hur området ska utvecklas i linje med Landsbygdsprogrammet och genomförandestrategin samt utifrån de lokala förutsättningarna. Området för leader UROSS (Utveckla Roslagen och Stockholms skärgård) omfattar delar av Östhammars kommun i Uppsala län, Norrtälje kommun med undantag av Norrtälje tätort, delar av Österåker, Värmdö, Haninge och Nynäshamns kommuner, främst skärgårdsdelarna. Leader Södertälje landsbygd omfattar Södertälje kommun med undantag av Södertälje tätort. Dessutom ingår Nykvarns kommun i leaderområdet Inlandet som administreras i Södermanlands län och Sigtuna kommun i Leaderområdet Upplandsbygd som administreras i Uppsala län.

5 Preliminär budget och fördelning mellan axlar och åtgärder

Budgetfördelningen mellan axlar är låst. Genom den årliga utvärderingen (se avsnitt 3.2.6) kommer behoven att definieras och preciseras. Med utgångspunkt i detta underlag kommer Länsstyrelsen att inför varje år bestämma vilka samlade åtgärder som är prioriterade och genomföra samordnade satsningar inom dessa områden tillsammans med andra aktörer. Detta underlag bör ligga till grund för budgeten och fördelning mellan olika åtgärder.

Med anledning av ändringar i landsbygdsprogrammet från 2010 och att budgetmedel genom programändringen tillförs för de särskilda utmaningarna har Jordbruksverket den 26 november 2009 (dnr 19-1201/09) fattat beslut om fördelning av tillförda budgetmedel uppdelat per myndighet för berörda insatser. Se bilaga 1 för en sammanställning av hittills fördelade budgetmedel per åtgärd och myndighet. Av bilaga 1a framgår fördelningen av medel till de olika utmaningarna. I bilaga 2 redovisas en sammanställning av de budgetmedel som hittills fördelats till Länsstyrelsen i Stockholms län samt ungefärligt behov av offentlig medfinansiering. Av bilaga 2a framgår vad åtgärdskoderna avser.

För Skogsstyrelsens fördelning av budgetmedel gäller följande:

För Ädellöv och Skogens Mångfald så fördelas 50 % av medlen på länsnivå i genomförandestrategierna. Resterande 50 % kommer att läggas i en nationell pott som kommer att fördelas till de län där de bästa ansökningarna kommer in. Motivet till detta är att Skogsstyrelsen vill att effekten av stöden ska bli så hög som möjligt och därför kommer de allra bästa ansökningarna sett ur ett helhetsperspektiv att prioriteras.

För Kompetensutveckling fördelas 10 % av medlen på länsnivå i genomförandestrategierna och resterande 90 % kommer att läggas i en nationell pott som ska användas för nationella projekt. Skogsstyrelsen har gjort bedömningen att de flesta projekt kommer att omfatta geografiska områden som är större än ett län

och dessa ska budgetmässigt hanteras på samma sätt som Jordbruksverket hantlar nationella projekt.

Den länsvisa fördelningen i genomförandestrategierna har gjorts utifrån olika fördelningsnycklar. För kompetensutveckling har fördelningen gjorts utifrån antal potentiella kursdeltagare, för Ädellöv och Skogens Mångfald har fördelningen gjorts utifrån andel mark inom de prioriterade områdena för respektive stöd.

6 Kompetensutveckling

Den pågående utvecklingen inom jord- och skogsbrukssektorn och livsmedelssektorn innebär ökade krav på företagens anpassning och flexibilitet samt ett strategiskt förhållande till konkurrens, innovationer och nya sätt att arbeta. Företagen behöver kunna anpassas till nya förutsättningar för en ökad kvalitet i produktionen av varor och tjänster och stärka sin utvecklingsförmåga och konkurrenskraft samt säkerställa en god miljö och arbetsmiljö.

Forskningsarbete kan knytas närmare till företagen och andra aktörer och resultaten bör kontinuerligt överföras och utvärderas i företagen och bland andra aktörer. Ett hållbart resursutnyttjande i jord- och skogsbrukssektorn innebär nya utvecklingsmöjligheter och en förbättrad konkurrensförmåga avseende både produkter och landskapet som resurs.

Länsstyrelsen handlägger frågor om kompetensutveckling inom axel 1-3, förutom frågor som rör kompetensutveckling inom hållbart skogsbruk (axel 1 och axel 2) som handläggs av Skogsstyrelsen. Länsstyrelsen samverkar med Skogsstyrelsen och avser att samordna kompetensutvecklingen där så är lämpligt med den kompetensutveckling som bedrivs inom det skogliga området. Länsstyrelsen kommer också att ha ett fortsatt aktivt samarbete med andra länsstyrelser främst inom samverkansregionen om bland annat speciella insatser där kundunderlaget är för litet i ett län.

Åtgärderna inom kompetensutvecklingen kan inrymma bland annat: kurser, enskild rådgivning, seminarier, studiebesök, studieresor, studiecirklar och andra aktiviteter samt informationsmaterial. Grupper för utbyte av erfarenheter samt förmedling av goda exempel är uppskattade insatser som kommer att användas.

Stöd kan lämnas för **egen kompetensutveckling** och för att **anordna kompetensutvecklingsinsatser**.

Stöd till egen kompetensutveckling lämnas till målgruppen, det vill säga enskilda företagare och företag. Stöd till att anordna kompetensutveckling lämnas till rådgivare, konsulter och andra som bedriver kompetensutveckling (utbildningsanordnare).

Det övergripande målet för kompetensutvecklingen är ökade kunskaper och kompetens hos företag inom områden som rör produktionskvalitet, tillämpning av

ny kunskap om teknik, hållbart resursutnyttjande och utveckling av lönsamt företagande, samt att öka kunskapsinnehållet, företagarförmågan och innovationsförmågan i landsbygdens näringsliv.

6.1 Stöd till kompetensutveckling som beviljas av Länsstyrelsen

Kompetensutvecklingen ska stödja övriga åtgärder inom landsbygdsprogrammet och kommer främst att inriktas mot att främja en utveckling enligt den övergripande strategi som framgår bland annat av fokusområdena i avsnitt 3.2.1. Kompetensutvecklingen ska också bidra till att nå såväl nationella som internationella mål och åtaganden för klimat, förnybar energi och vattenkvalitet, utöver att bidra till att nå de nationella miljö kvalitetsmålen.

Kompetensutvecklingen ska vara kundorienterad och efterfrågestyrd. Merparten av kompetensutvecklingen upphandlas i konkurrens enligt lagen om offentlig upphandling. Det finns även möjlighet att söka projektstöd för att erbjuda kompetensutveckling. Länsstyrelsen anordnar och administrerar vissa kurser men anlitar normalt externa föreläsare. Egna aktiviteter har mindre omfattning och är inriktade på områden som riskerar att inte nå målen för Landsbygdsprogrammet och Genomförandestrategin. Länsstyrelsens primära roll är att upphandla, kvalitetsgranska och informera om kompetensutveckling samt koordinera aktiviteter.

Möjligheten att ta ut avgifter för kompetensutveckling kommer att utnyttjas, men kurser som är av karaktären ren information eller rådgivning om gällande regelsystem och myndighetskrav ska vara kostnadsfria.

Det finns möjlighet för företagare att själva söka upp lämplig kompetensutveckling och få stöd för kostnaden. Därför kommer stöd till egen kompetensutveckling i hög grad att styras av efterfrågan. Även erfarenheter från tidigare år ska användas för att ge kompetensutveckling som efterfrågas. Inom områden där kundnyttan inte är direkt påtaglig, men där nyttan för miljön och miljömålsuppfyllelsen är desto mer påtaglig kommer riktad information att genomföras. Ambitionen ska även vara att nå nya deltagare. Detta ska uppnås genom en bredare marknadsföring av aktiviteter samt genom direktutskick.

Målgrupp

Målgruppen omfattar personer som är verksamma inom jordbrukssektorn, inklusive trädgård samt livsmedels- eller skogsbrukssektorerna, eller i produktutveckling av produkter från dessa sektorer (annex 1-produkter eller skogsprodukter före industriell bearbetning), samt entreprenörer/företagare, anställda och medborgare på landsbygden.

Stödbelopp

Stöd beviljas med lägst 20 och högst 100 procent av de stödberättigade kostnaderna.

Inriktning och prioriteringar

Den kompetensutveckling som Länsstyrelsen initierar kommer främst att inriktas mot att främja de av regeringen beslutade nya satsningarna klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald, omstrukturering av mjölksektorn, bredband och matlandet samt den utveckling av länets företagande som anges i fokusområdena i avsnitt 3.2.1. Särskilda utbildningsinsatser ska riktas mot en ökad produktion och användning av förnyelsebar energi från jord- och skogsbruk samt mot energihushållning liksom mot ny teknik och andra åtgärder som motverkar klimatförändring. Exempelvis kan utbildning av jord- och skogsbrukare, inklusive trädgårdsnäringen, för att stimulera produktion av förnybar energi och ett hållbart uttag av biomassa för energiändamål bli aktuell. Det gäller även utbildning för att minimera klimatpåverkan från företagets verksamhet men även för att anpassa produktionen till klimatförändringarna.

En kraftfull utbildningssatsning ska göras inom bland annat ”Greppa Näringen” för att minimera övergödningen av havet, sjöar och vattendrag. Även kompetensutveckling för att öka förädlingsgraden i produktionen, till exempel av livsmedel med lokalt eller regionalt ursprung eller med särskilda kvalitetsegenskaper kommer att genomföras. Vidare ska aktiviteter för att öka kunskapen om ny miljöteknik prioriteras, till exempel för att förbättra växtskydd, minskat näringsläckage, djurskydd och djurhälsa. Länsstyrelsen kommer i dialog med berörda målgrupper att ta fram önskemål om och utformning av kompetensutveckling inom nämnda områden.

Under föregående programperiod har kompetensutveckling inom de i Stockholms län populära produktionsgrenarna får och nötkött haft stor efterfrågan. Dessa satsningar fortsätter och kompletteras med en satsning för att öka lönsamheten i mjölkproduktionen. Även kompetensutveckling till den i Stockholms län stora hästsektorn fortsätter.

Miljöersättningarna är utformade utifrån riksdagens beslutade miljömål. Syftet med ersättningarna är att lantbrukarna ska sköta markerna på ett visst sätt vilket innebär att man bidrar till att uppfylla miljömålen. Kompetensutvecklingen ska hjälpa lantbrukarna att uppfylla sina åtaganden och därmed miljömålen. Länsstyrelsen ska utvärdera och analysera föregående års erfarenheter från bland annat fältkontroller och anordna eller upphandla lämplig utbildning för att komma till rätta med uppmärksammade problem så att lantbrukarna sköter markerna enligt reglerna och så att syftet med miljöersättningarna uppnås.

Aktiviteter inom forskning och utveckling kan till exempel vara att skapa arenor för att främja kunskapsöverföring från forsknings och utvecklingsarbete och som mötesplats för informationsutbyte mellan forskare, rådgivare och producenter.

Även vidareutbildning av rådgivare på basis av ny forskning och kunskap ska kunna finansieras inom programmet. Den unika närheten i Stockholms län till ett stort antal universitet och högskolor med nya forskningsrön och stor kunskapsmassa bör kunna utnyttjas i kompetensutvecklingen för att stärka utvecklingen på landsbygden.

Målområden

Verksamhet inom kompetensutveckling kommer att redovisas inom följande målområden som är tillämpliga i Stockholms län:

- Företagsutveckling
- Landsbygdsutveckling
- Ett rikt odlingslandskap
- Ingen övergödning
- Giftfri miljö
- Begränsad klimatpåverkan
- Ekologisk produktion
- Ökad välfärd för djuren

6.2 Stöd till kompetensutveckling som beviljas av Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen delar in kompetensutvecklingsåtgärden i två delar:

- Kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft
- Rådgivningsinsatser som kompletterar stöden inom axel 2 (*Bevara och utveckla skogens mångfald* och *Öka arealen ädellövskog*)

De generella och överordnade prioriteringarna och målen för landsbygdsprogrammet styr insatserna inom *kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk*, så att beviljade projekt tillsammans tillgodoser de tre dimensionerna av hållbart nyttjande, det vill säga ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet.

Målgrupp

Gruppen består av verksamma inom skogsbruket och förädling, till exempel enskilda, privata skogsägare, skogsentreprenörer och deras medhjälpare, skogstjänstemän och övriga verksamma i skogsbruket samt de som lever av skogens andra värden.

Stödbelopp

Stöd beviljas med lägst 20 och högst 100 procent av de stödberättigade kostnaderna.

Inriktning och prioriteringar

Skogsstyrelsen har tagit fram ett antal områden, så kallade fokusområden där kompetensutvecklingsinsatser inom skogsbruket bedöms göra mest nytta. Dessa 11 fokusområden för ett hållbart skogsbruk redovisas nedan utan inbördes rangordning.

- Beställarkompetens hos skogsägaren
Prioriterad målgrupp: Skogsägare som nyligen förvärvat sin fastighet
- Ny och breddad företagsutveckling
- Förebygga olyckor i skogsbruket
- Skog och klimat
 - Att minimera klimatpåverkan
 - Att anpassa produktionen till klimatförändringarna
- Förnybar energi från skogen
 - Att stimulera produktion och ett hållbart uttag av biomassa
 - Kompensationsåtgärder
- God och funktionell miljöhänsyn
Prioriterade målgrupper: Anställda och entreprenörer inom avverkning och skogsvård samt skogliga tjänstemän
- Bra förnygringsmetod och material
- Skogsbruksmetoder och skötselåtgärder för att kombinera miljö- och produktionsvärden
Prioriterad målgrupp: Anställda och entreprenörer inom skogsbruket
- Skötselåtgärder för natur- och kulturmiljövärden samt sociala värden.
- Skog och vatten

Dessutom finns i Stockholms län fokusområdet ”Tätortsnära skogar”.

- Tätortsnära skogar

I Stockholms län med dess unika naturförutsättningar och stora befolkning finns så stor andel som ca 30 procent av den produktiva skogsmarksarealen inom en radie av en km från en tätort (SCB:s definition av tätort). Därmed finns det goda förutsättningar för att länets skogar ska kunna användas som en resurs för rörligt friluftsliv samordnat med ett traditionellt skogsbruk. Målområdet inrymmer många delmoment för kompetensutveckling som syftar till att underlätta ett sådant samutnyttjande. Här kan nämnas skötsel av tätortsnära skogar och skogsbruksplaner anpassade för tätortsnära skogar, skolkontakter, möjligheten för nya svenskar att komma ut i skogen, hälsoaspekter samt projekt som fokuserar på

att utveckla mer miljövänliga skogsbruksmetoder såsom kontinuitetsskogsbruk. Inom målområdet finns medel till kompetensutveckling för att höja kunskapen om skogens natur-, kultur- och sociala värden hos både skogsägare och entreprenörer, men det finns också medel till manuella och maskinella åtgärder som förstärker dessa värden. Ansökningar inom detta område har hög prioritet.

Följande prioriteringskriterier för **anordnande av kompetensutvecklingsinsatser** används utan inbördes ordning. Ansökningar som uppfyller flera kriterier prioriteras högre än dem som uppfyller färre:

- Graden av direkt påverkan och effekt på de mål som finns för åtgärden
- Aktörens pedagogiska förmåga
- Aktörens sakkunskap inom aktuellt område
- Innovativa pedagogiska former

7 Utvald miljö inom axel 2 Regionalt prioriterade ersättningar

Regionalt prioriterade ersättningar (RPE) ger möjlighet att skräddarsy insatser efter de regionala förhållandena och efter respektive regions särskilda behov utifrån ett såväl biologiskt som kulturhistoriskt landskapsperspektiv. Vissa insatser inom åtgärden RPE är ett komplement till de generella miljöersättningarna betesmarker och slätterängar, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet samt skötsel av våtmarker.

För RPE gäller samma mål som för Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker (avsnitt 4.2.3.2) och Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet (avsnitt 4.2.3.3).

Inom RPE finns två ersättningsmöjligheter: Regionala skötselinsatser som utformas som femårsåtagande och Miljöinvesteringar.

De regionala skötselinsatserna som utformas som femårsåtaganden ger möjlighet till ersättning för särskilt prioriterade objekt ur ett regionalt perspektiv och ska komplettera övriga ersättningar under avsnitten 4.2.3.2 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker och 4.2.3.3 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet.

Inom RPE finns också möjligheter att ge ersättning för miljöinvesteringar, det vill säga investeringar utan ekonomisk avkastning och som är angelägna från miljösynpunkt. Ersättning för miljöinvesteringar ges antingen utifrån faktiska kostnader eller utifrån schabloner (fast ersättning). Ersättning lämnas för investeringar som stärker, bevarar eller återskapar landskapets natur- och kulturvärden.

Länsstyrelsen har utifrån regionala prioriteringar och i samråd med regionala intresseorganisationer valt vilka insatser inom RPE som ska tillämpas för Stockholms län.

Länsstyrelsen har valt att införa alla nya insatser inom utvald miljö som rör vattenverksamhet, med anledning av de av regeringen beslutade nya satsningarna i landsbygdsprogrammet och att klimatåtgärder och förbättrad vattenkvalitet har hög aktualitet i Stockholms län. Länsstyrelsen har också valt insatsen ”Rovdjursavvisande stängsel” vilket motiveras av att det sedan juli 2009 finns stationär förekomst av varg i norra delarna av Stockholms län. Vargarna (en tik och en hane) uppehåller sig inom ett avgränsat område i Rialatrakten. Hanen är försedd med sändare. Skälet för det är att den bär på nytt genetiskt material och därmed är en särskilt värdefull individ för hela den svenska vargstammen. Om vargparet markerar revir och förblir tillsammans under mars månad, utgör det prognos för en kull valpar i månadsskiftet april - maj. Med anledning av denna situation är det angeläget att kunna ge bidrag till fårägare inom vargreviret för att sätta upp rovdjurssäkra stängsel. Utöver pågående vargetablering har föregående vinters lodjursinventering visat att det finns en tät lodjursstam i stora delar av Norrtälje och Sigtuna kommuner. Länsstyrelsen har dessutom valt att införa insatserna Särskild höhantering på slätteräng, Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet samt Mångfaldsträda för att skapa bättre förutsättningar att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap och främja den biologiska mångfalden.

Från och med år 2010 finns det därmed möjlighet att ansöka om stöd inom följande insatser i Stockholms län, se tabell 1 nedan och Bilaga 4.

Tabell 1. Stöd inom utvald miljö i Stockholms län

Regionala skötselinsatser, miljöersättningar	Ersättning	Maximal stödandel
Skyddszoner på erosionsbenägen mark (anpassade skyddszoner)	4 000 kr/ha år	
Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker	2 150 kr/ha år	
Bete och slätter på svårtillgängliga platser	1 000 kr/ha år	
Restaurering av betesmarker och slätterängar	3 600 kr/ha år	
Mångfaldsträda	2 000 kr/ha	
Särskild höhantering på slätteräng	1 700 kr/ha	
Miljöinvestering enligt faktisk kostnad		
Våtmarker	≤200 000 kr/ha	90 %, i särskilda fall 100 %
Fosfordammar	≤300 000 kr/ha	90 %
Restaurering av betesmarker och slätterängar	≤10 000 kr/ha	90 %
Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden	≤20 000 kr/ha	90 %
Miljöinvestering med fast ersättning		

Rovdjursavvisande stängsel	20 kr/löpm	
Reglerbar dränering	8 000 kr/brunn	
Rensning av våtmark	900 kr/ha	
Alléer	2 300 kr/träd	
Överloppsbyggnader	14 300 kr/byggnad	
Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet	270 kr/meter	

I tabellen anges de maximala stödbelopp som gäller i Stockholms län från och med år 2011.

Det är inte möjligt att ansöka om stöd inom följande insatser i Stockholms län, se även Bilaga 4.

Skötsel av landskapselement med särskilda värden

Länsstyrelsen har valt att inte införa denna insats eftersom det inte bedöms behövas ytterligare skötselinsatser i länet än vad som redan omfattas av åtagandet för miljöstödet Natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet.

Bränning

Länsstyrelsen har valt att inte införa denna insats eftersom bränning är en metod som traditionellt inte är eller har varit vanligt förekommande i länet.

Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet

Länsstyrelsen har valt att inte införa denna insats eftersom stenmurar inte är ett vanligt förekommande element i länet.

Bevarande av hotade åkerogräs, Fågelåker samt Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker

Länsstyrelsen har valt att inte införa dessa insatser eftersom länet inte är ett utpräglat slättlandskap.

7.1 Regionala skötselinsatser som utformas som femårsåtagande (miljöersättningar)

Miljöersättningarna prioriteras inbördes i den nedan angivna ordningen.

7.1.1 Anläggning och skötsel av skyddszoner på erosionsbenägen mark (anpassade skyddszoner)

Målet på nationell nivå är att skyddszoner på erosionsbenägen mark ska omfatta 5 000 hektar vid programperiodens slut. Målet för Stockholms län är 200 ha.

Ersättningen bidrar till att uppnå miljökvalitetsmålet *Ingen övergödning* och särskilt delmålet om att de svenska vattenburna utsläppen av fosforföreningar från mänsklig verksamhet till sjöar, vattendrag och kustvatten ska minska med 20 procent jämfört med 1995 års nivå.

Syftet med insatsen är att minska förlusterna av fosfor som med avrinnande vatten kan lämna fältet på andra sätt än via fältkanten. Ersättning lämnas för anläggning av en vallbevuxen zon eller mindre område vid ytvattenbrunnar eller i svackor på åkermark för att minska ytavrinningen samt fosforförlusterna via markens makroporer. Det är inte tillåtet att använda gödsel eller växtskyddsmedel på skyddszonen. För att vara ersättningsberättigad måste skyddszonen minst omfatta 0,25 hektar.

Prioritering

Länsstyrelsen har identifierat ett antal avrinningsområden med stor andel åkermark och låg andel sjöar. I dessa områden kan man anta att den jordbruksrelaterade näringsbelastningen är relativt hög och att en stor del av läckaget också når recipienten. I dessa avrinningsområden är det angeläget med åtgärder som kan minska läckaget av näringsämnen. Områdena kommer därför att lyftas fram lite extra i olika typer av informationssatsningar i samarbete med berörda kommuner. Satsningarna kommer även att koordineras med vattenförvaltningen, vattenmyndighetens åtgärdsprogram och LRF.

7.1.2 Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker inklusive andra gräsfattiga marker.

Insatsen ska bidra till att i första hand uppnå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Mark som kan komma ifråga är dels mosaikbetesmarker vilket är marker främst utmed kusterna som har osammanhängande grässvål och mycket naturliga impediment, dels övriga gräsfattiga marker med stor andel träd och buskar. Dessa marker har stora natur- och kulturvärden vilka är hävdberoende och är viktiga för landskapsbild, rekreation och turism. De marker som kommer i fråga för stöd är sådana som har en lång historia som betesmark/slätteräng och har påvisbara, hävdgynnade värden i form av flora, fauna eller kulturhistoriska lämningar genombrutna av naturliga impediment i form av sten och hållar. Villkoren bör i så stor utsträckning som möjligt vara de samma som för betesmarker med särskilda värden eller som för skogsbeten. Inom stödet för Mosaikbetesmarker inklusive andra gräsfattiga marker avser Länsstyrelsen främst att ge stöd till mosaikbetesmarker i skärgården, då förutsättningarna där med ofta magra marker och fördyrande sjötransporter generellt leder till en låg lönsamhet. Detta utgör alltså ett hot mot de gamla skärgårdstraditionerna med bland annat betesdrift och upprätthållande av ett öppet, varierat odlingslandskap där bland annat den biologiska mångfalden och de kulturhistoriska värdena gynnas. Insatsen syftar främst till att miljökvalitetsmålet ”Ett rikt odlingslandskap” liksom ”Hav i balans samt levande kust och skärgård” uppnås. De marker som kommer i fråga för stöd är främst sådana som har en lång historia som betesmark/slätteräng och har påvisbara, hävdgynnade värden i form av flora, fauna eller kulturhistoriska lämningar genombrutna av naturliga impediment i form av sten och hållar.

7.1.3 Bete och slåtter på svårtillgängliga platser

Insatsen syftar till att vidmakthålla och öka omfattningen av hävd på skärgårdsöar och på andra värdefulla men svåråtkomliga platser, och därigenom bidra till att i första hand uppnå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Ersättning lämnas endast till mark med särskilda värden, skogsbete eller mosaikbetesmarker, och ska delvis täcka merkostnader för bl.a. transport och tillsyn av djur på öar utan fast broförbindelse eller andra svåråtkomliga platser. Ersättningen lämnas även för skötsel av värdefulla och svåråtkomliga slåtterängar i väglöst land samt på öar utan fast broförbindelse.

7.1.4 Restaurering av betesmarker och slåtterängar.

Insatsen ska bidra till att i första hand uppnå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Ersättning lämnas för restaureringsinsatser som syftar till att återfå biologisk mångfald och kulturmiljövärden i traditionella betesmarker och slåtterängar där hävden har upphört. Målet på nationell nivå är att arealen hävdad ängsmark och betesmark av de mest hotade typerna ska utökas med respektive 5 000 hektar och 13 000 hektar ängs- och betesmark till år 2010. Ersättning lämnas för restaureringsinsatser på traditionella betesmarker, slåtterängar, skogsbeten, eller mosaikbetesmarker som har vuxit igen på grund av minskad eller utebliven hävd. Ersättning lämnas under förutsättning att aktuell mark är ohävdad eller igenvuxen och tidigare har brukats. Området ska innehålla rester av hävdgynnade vegetationstyper, växt- eller djurarter eller ha höga kulturhistoriska värden. Andra förutsättningar är att marken endast i liten grad får vara påverkad av gödsling eller andra produktionshöjande insatser. Om betesmarken har höga biologiska eller kulturhistoriska värden som inte är knutna till markskiktet kan den dock vara måttligt påverkad av produktionshöjande åtgärder.

Marken ska efter genomförd restaurering i huvudsak skötas i minst 5 år enligt de regler som gäller för miljöersättningen för bevarande av betesmarker och slåtterängar med särskilda värden. Samma prioriteringsgrunder gäller för denna insats som för insatsen ”Restaurering av betesmarker och slåtterängar under punkt 7.2.2 avseende Miljöinvesteringar enligt faktiska kostnader.

7.1.5 Mångfaldsträda

Länsstyrelsen har valt att erbjuda insatsen Mångfaldsträda för att gynna den biologiska mångfalden i odlingslandskapet i enlighet med länets miljömålsarbete.

7.1.6 Särskild höhantering på slåtteräng

Länsstyrelsen har valt att erbjuda insatsen Särskild höhantering på slåtteräng då slåtterängar är prioriterade utifrån länets miljömålsarbete.

7.2 Miljöinvesteringar enligt faktiska kostnader

Miljöinvesteringarna enligt faktiska kostnader prioriteras inbördes i den nedan angivna ordningen. Beroende på investeringens karaktär och den värderade miljönyttan kan stödandelen komma att reduceras.

7.2.1 Anläggning och restaurering av våtmarker och dammar som samlar fosfor

Enligt ett tidigare beslutat regionalt miljömål för Stockholms län ska 360 ha våtmarker och småvatten anläggas / restaureras under perioden 2000-2010. Inom ramen för Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006 anlades ca 180 ha våtmarker i Stockholms län. För att nå länets miljömål planerar Länsstyrelsen för att 50 ha våtmarker kommer att anläggas per år. För perioden 2007-2013 innebär det att 350 ha våtmarker ska anläggas och restaureras.

Möjligheten för den sökande att projekteringskostnader ska kunna ersättas även vid avslag ska användas. Denna möjlighet medverkar även till att det för perioden 2007-2013 ambitiösa målet på 50 ha våtmarker per år kan nås. Fram till dagens datum har det förekommit svårigheter att gå från intresse till anmälan. Med hjälp av ändringarna för projekteringskostnader tillsammans med ökade satsningar på fokusområden är förhoppningarna att anläggning av våtmark skall utökas.

Nationellt mål för fosforavskiljande dammar under programperioden är 200 ha. Målet för Stockholms län är 4 ha.

Inriktning och prioriteringar

I Mälarens avrinningsområde står jordbruket för 32 % av nettobelastningen av kväve och 39 % av bruttobelastningen av fosfor på havet. Övriga källor till övergödning i Stockholms län är främst enskilda avlopp, utsläpp från avloppsreningsverk och dagvatten. För att få en bra effekt av insatta åtgärder bör flera aktörer medverka.

Länsstyrelsen har identifierat ett antal avrinningsområden med stor andel åkermark och låg andel sjöar och vattendrag. I dessa områden kan man anta att den jordbruksrelaterade näringsbelastningen är relativt hög och att en stor del av läckaget också når recipienten. I dessa avrinningsområden är det angeläget med åtgärder som kan minska läckaget av näringsämnen. Områdena kommer därför att lyftas fram lite extra i olika typer av informationssatsningar i samarbete med berörda kommuner. Landsbygdsprogrammet bidrar med stöd för anläggande och restaurering av våtmarker samt rådgivning inom Greppa Näringen.

Stöd kan lämnas till våtmarker och dammar för fosforavskiljning som anläggs i områden som har en betydande andel jordbruksmark. Våtmarker i områden där avrinningsområdet domineras av jordbruksmark i produktion ges hög prioritet. Våtmarker i sådana områden förväntas ge en påtaglig miljönytta avseende närsaltsreduktion och samtidigt gynna den biologiska mångfalden och kan även främja allmänhetens möjlighet till rekreation. Våtmarker i områden med lägre andel jordbruksmark ges lägre prioritet emedan miljönyttan främst beträffande närsaltsreduktion förväntas bli mindre. Prioriteringar av dammar för

fosforavskiljning kommer härutöver att ske bland annat utifrån förekommande jordart, recipient och areal som avvattnas.

Inbördes prioriteras våtmarker och dammar med högre miljönytta före våtmarker och dammar med lägre miljönytta. Bedömning av miljönyttan görs i prioritetsordning: 1. minskning av växtnäringsläckage, 2. gynnande av biologisk mångfald och 3. främjande av allmänhetens möjlighet till rekreation.

Vid anläggande/restaurering av våtmarker och småvatten med hög prioritet ska ersättningen vara maximalt 90 % av stödberättigande kostnader och med lägre prioritet maximalt 50 %. I specifika fall kan undantag från detta göras. Sådana specifika fall kan vara vid vissa våtmarksprojekt som t.ex. initieras av Länsstyrelsen, kommun eller konsult och där markägarens nytta av våtmarken är begränsad. Ersättningen kan i dessa undantagsfall uppgå till 100 procent av stödberättigande kostnader.

7.2.2 Restaurering av betesmarker och slätterängar

Regionalt miljömål för Stockholms län är att de betesmarker som fanns med i miljöersättningen 2002 fortfarande bevaras och sköts på ett sätt som bevarar deras värden. Arealen hävdad ängsmark ska dessutom ha utökats med 80 ha och arealen hävdad naturbetesmark med 400 ha. Målet för naturbetesmarkerna är redan nått, medan det fortfarande är en bra bit kvar till att nå målet för slätterängarna. Det finns inget regionalt miljömål för hur mycket mark som ska restaureras, men Länsstyrelsen bedömer att ett rimligt mål för programperioden är 100 ha.

Inriktning och prioriteringar

För att en mark ska erhålla Restaureringsstöd ska den alltid på goda grunder kunna antas vara kvalificerad för ersättning för särskilda värden, skogsbeta eller mosaikbetesmark när restaureringen är klar. Det ska också finnas goda förutsättningar för fortsatt skötsel av marken på lång sikt, till exempel genom tillgång till betesdjur, det vill säga den framtida djurhållningen ska vara tillfredsställande säkrad. Dessutom finns ett antal faktorer som kan vägas in vid prioritering mellan objekt (ej rangordnade):

- Natura 2000-områden
- Slätterängar går före betesmark
- Områden av allmänintresse och/eller med stor tillgänglighet för allmänheten
- Förekomst av hotade hävdgynnade arter
- Närhet till annan värdefull fodermark (exempelvis restaurerbar eller restaurerad betesmark i anslutning till områden som redan får miljöstöd för särskilda värden eller Natura 2000-områden)

7.2.3 Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden

Ersättning får lämnas för insatser för att gynna landskapets natur- och kulturmiljövärden och för allmänhetens möjligheter till rekreation.

7.3 Miljöinvesteringar enligt schablon (fast ersättning)

För miljöinvesteringar för restaurering av landskapselement där variationen av kostnader inte är så stor finns möjlighet att ge schablonersättning som bygger på antaganden om standardkostnader. Ersättning lämnas för investeringsinsatser som syftar till att restaurera eller återskapa vissa typer av kulturhistoriskt värdefulla landskapselement i odlingslandskapet samt för specialinsatser i våtmarker.

Miljöinvesteringarna enligt schablon prioriteras inbördes i den nedan angivna ordningen.

7.3.1 Rovdjursavvisande stängsel

För att möjliggöra hållande av betande djur och därmed bevara betesmarker i rovdjurstäta områden, finns möjlighet till investeringsstöd för uppsättning av rovdjursavvisande stängsel runt betesmarker och betesvallar. Syftet är att nå målet om en rik biologisk mångfald i odlingslandskapet och därmed koppling både till det nationella miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap och EU's mål om att hejda förlusten av biologisk mångfald till 2010. Insatsen bidrar därmed till möjligheten att förena livskraftiga rovdjursstammar med bibehållen tamdjursnäring och motverkar att dessa ställs emot varandra. De stora rovdjuren (varg (*Canis lupus*), björn (*Ursus arctos*) och lodjur (*Lynx lynx*)) är upptagna i art- och habitatdirektivet som strikt skyddade arter och möjligheten till jakt på dessa arter är därmed begränsad. Sverige har genom direktivet förbundit sig att hålla livskraftiga stammar av stora rovdjur. Ersättningen riktas främst till län med förekomst av stora rovdjur (varg, björn och lodjur) samt län där angrepp inom den närmaste framtiden bedöms utgöra ett hinder för hävd av betesmarkerna och betesvallarna, vilket därmed riskerar att leda till ökad igenväxning av odlingslandskapet i rovdjurstäta områden.

Ersättning, 20 kr per löpmeter, ges för skillnaden i kostnader för uppsättning av vanligt stängsel jämfört med rovdjursavvisande stängsel. Målet för insatsen är att 1 300 hektar ska kompletteras med rovdjursavvisande stängsel. För Stockholms län är målet 100 ha.

7.3.2 Reglerbar dränering

Målet på nationell nivå är att 2 000 hektar åkermark ska försees med reglerbrunnar eller reglerdammar för att åstadkomma en hög grundvattennivå under programperioden. Målet för Stockholms län är 100 ha med reglerbrunnar.

Ersättning utgår för investering i reglerbrunnar för att åstadkomma en högre grundvattennivå periodvis på åkermark. Prioriteringar bland ansökningarna kommer att ske bland annat utifrån jordens vattenledningsförmåga, förekomst av

naturligt högt stående grundvattenyta eller tät jordlager på ett djup av en till tre meter samt utifrån fältlutning.

Ersättning ges enligt schablon för kostnader för högst 1,5 speciella reglerbrunnar med reglerutrustning per hektar samt installation av dessa.

7.3.3 Förstärkning av våtmarkers effekt.

Ersättning får lämnas för tömning av anlagda våtmarker om detta förstärker våtmarkens livslängd och funktion.

7.3.4 Restaurering och återskapande av alléer.

Ersättning får lämnas om en allé tidigare har funnits på platsen och åtgärden är värdefull för natur- och kulturmiljövärdena.

7.3.5 Restaurering av överloppsbyggnader.

Ersättning får lämnas om en överloppsbyggnad tidigare har funnits på platsen och åtgärden är värdefull för natur- och kulturmiljövärdena.

7.3.6 Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet

Länsstyrelsen har valt att erbjuda insatsen Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet utifrån behovet i länets miljömålsarbete.

8 Samband mellan genomförandestrategin och andra närliggande strategier och program

Åtgärder och insatser ska inte bara samverka mellan axlarna utan också med andra planer och program och andra stödformer för att uppnå synergieffekter och bästa möjliga resultat av Landsbygdsprogrammet. Nedan redovisas ett antal planer och program där samverkan och samordning med Landsbygdsprogrammet bedöms ha betydelse för utvecklingen av landsbygden. I vissa fall finns tydliga synergier och / eller problem med avgränsning mellan programmen. Dessa redovisas under rubriken ”Samordning med landsbygdsprogrammet” under respektive program.

Generellt gäller att då tveksamheter föreligger om från vilket program eller vilken fond ett projekt eller en åtgärd ska finansieras får detta klaras ut genom ett väl utvecklat samrådsförfarande mellan berörda beslutande organ.

Kommunerna har en viktig roll i flera avseenden i genomförandet av landsbygdsprogrammet, bland annat beträffande tillsyn, bygglov och tillståndsgivning men även som medfinansierare i vissa projekt och Leaderverksamhet. Kommunernas förståelse för förhållandena på landsbygden och inställning till utvecklingen på landsbygden kommer att få stor betydelse för hur lyckosamt genomförandet av landsbygdsprogrammet blir. De kommunala översiktsplanerna ger visst uttryck för kommunernas inställning i dessa frågor. Även bra samverkan med andra län i

Mälardalen, främst inom samverkansregionen, är viktig för att uppnå synergier som är betydelsefulla för utvecklingen på landsbygden.

8.1 Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS)

RUFS är en regionplan i plan- och bygglagens (PBL) mening. Enligt PBL råder en stor frihet om vilka frågor som kan tas upp i regionplaneringen. RUFS är också regionalt utvecklingsprogram (RUP) för Stockholms län. RUFS ger även en samlad bild av behov av hänsyn till riksintressen med mera, som kan vara väsentliga utgångspunkter för landsbygdens utveckling.

RUFS 2001 antogs i maj 2002. och för närvarande pågår arbete med en ny regional utvecklingsplan ”RUFS 2010”, vilken varit utställd under sommaren och hösten 2009 och avses antas av Landtingsfullmäktige under 2010.

Visionen för RUFS 2010 är att Stockholmsregionen ska vara Europas mest attraktiva storstadsregion. Planen har ett långt tidsperspektiv på 40 år, samt ett medellångt på 20 år och ett kort på 10 år.

Det finns fyra mål för regionens attraktivitet, nämligen att Stockholmsregionen ska vara:

- En öppen och tillgänglig region
- En ledande tillväxtregion
- En region med god livsmiljö
- En resurseffektiv region

I förslaget till RUFS 2010 preciseras 6 strategier för att nå dessa mål. Landsbygden behandlas främst under strategin ”Säkra värden för framtida behov” där förvaltningen och utvecklingen av kultur-, rekreations- och naturvärden tas upp. Ett åtagande är att säkra och utveckla värdena i mark- och vattenlandskapet. I planförslaget föreslås att det ska tas ”ett helhetsgrepp på landsbygdens utveckling”.

Av förslaget till RUFS 2010, sid 73, framgår:

Landskapets och vattnets värden är viktiga regionala resurser. Regionalt värdefulla områden behöver identifieras och tydliggöras. Den storstadsnära landsbygden är en integrerad del av regionen. Landskapet ska behandlas ur ett helhetsperspektiv där attraktiva besöksmål görs tillgängliga, viktiga funktioner för den biologiska mångfalden skyddas och tystnaden värnas. Regionens vattenvärden ska tillvaratas.

Den storstadsnära landsbygden är en integrerad del av regionen. Den traditionella uppdelningen mellan stad och land är delvis överspelad och det är mer meningsfullt att tala om olika regiondelar med olika regionala funktioner. Landsbygdernas betydelse ur olika perspektiv bör beaktas både när områdena

förvaltas och när större förändringar sker, såsom ny exploatering som påverkar landsbygdens mark- eller vattenområden.

Stora områden på landsbygden är attraktiva miljöer för både boende och besökare. Näringsidkare på landsbygden kan utveckla besöksnäringar och ”gröna” näringar som drar nytta av landsbygdens natur- och kulturvärden och dess närhet till storstaden. På så vis förbättras såväl konkurrenskraft och tillväxt som underlag för service och transporter.

Där jordbruksmarken är särskilt produktiv behöver man ta tillvara möjligheten att säkerställa kretslopp av närsalter och produktion av livsmedel och energigrödor. Genom att bevara produktionsförmågan i jordbruksmarkerna inom regionen kan avloppsslam omsättas och kompostavfall avsättas utan långa transporter. Regionen kan bli mer robust genom större efterfrågan på närodlade matvaror.

Samtidigt kan omställningen till förnyelsebar energi ytterligare bidra till att öka konkurrensen om marken.

8.2 Delregional utvecklingsplan för Stockholms kust och skärgård

Landstinget har även tagit fram ett förslag till ”Delregional utvecklingsplan för Stockholms kust och skärgård”, vilken antogs av landstingsfullmäktige i april 2008. Den är en fördjupning av RUFS 2001 och utgör samtidigt ett strategiskt underlag för RUFS 2010.

Inriktningar och åtgärder för de i RUFS prioriterade sakområdena redovisas för kust- och skärgårdsområdet. Utvecklingsplanen tar också upp vissa strategiska utvecklingsfrågor som kan ha koppling till landsbygdsprogrammet. Det konstateras bland annat att näringslivet i skärgården har ändrat karaktär, att traditionella näringar och arbetsplatser har minskat i omfattning. Samtidigt ökar de storstadsinfluerade delarna av ekonomin. Utvecklingsplanen behandlar också kulturlandskapet i skärgården. Det framhålls att värdefulla miljöer hotas när traditionella näringar överges eller anpassas till moderna villkor och att det behövs nya sätt att finansiera, vårda och vidareutveckla kultur- och naturarvet i kust och skärgårdsområdet.

8.3 Den nya vattenförvaltningen

Den nya vattenförvaltningen enligt EU:s ramdirektiv för vatten är inne i sin första planeringscykel. Den avslutas vid utgången av år 2009 med att åtgärdsprogram, miljökvalitetsnormer och förvaltningsprogram antas. Sverige är indelat i fem vattendistrikt med en länsstyrelse med samordnande vattenmyndighet, och de andra berörda länsstyrelserna som ansvariga för att ta fram underlag från respektive länsstyrelses ansvarsområden. Dessa ansvarsområden har sin utgångspunkt i avrinningsområden.

I Vattendistrikt Norra Östersjön står jordbruket för merparten av den diffusa tillförseln av kväve och fosfor från mänsklig påverkan, enligt Sveriges första rapport enligt vattendirektivet till EU (Naturvårdsverket, mars 2005).

Landsbygdsprogrammets olika åtgärder för att reducera påverkan på vattenmiljön är i dagsläget det viktigaste ekonomiska styrmedlet för att minska den diffusa påverkan på recipienterna inom länet. Samordning med den nya vattenförvaltningen kommer därför att ske så att ramdirektivets mål om god ekologisk och kemisk status kan nås för yt-, grund och kustvatten även i de lantbruksintensivaste områdena i länet.

De åtgärdsprogram som beslutas av vattenmyndigheten 2009 kommer att beaktas vid planering och prioritering av informationssatsningar och andra aktiviteter som planeras i syfte att minska övergödningen.

I det förslag till åtgärdsplan som finns i dagsläget så står det att "Jordbruksverket och länsstyrelserna behöver prioritera sin rådgivning i ett avrinningsområdesperspektiv till jordbruksföretag inom områden med vattenförekomster som inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god ekologisk eller kemisk status." Även Skogsstyrelsen har i åtgärdsplanen fått i uppdrag att tillsammans med Naturvårdsverket och Fiskeriverket ta fram underlag, föreskrifter och/eller andra styrmedel. Länsstyrelsen ska rapportera vilka åtgärder vi har genomfört år 2011.

8.4 Anläggning och restaurering av våtmarker

Länsstyrelsen i Stockholms Län arbetar med anläggning och restaurering av våtmarker i odlingslandskapet, inom ramen för andra externfinansierade projekt, men med stark koppling till Landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelsen har under 2007 och 2008 tagit fram ett planeringsunderlag för anläggning och restaurering av våtmarker i odlingslandskapet. Länsstyrelsen har gjort ett översiktligt urval av områden i länet där det är särskilt angeläget att fler våtmarker kommer till stånd, för att minska övergödningen av sjöar och hav. De prioriterade områdena är dels jordbruksintensiva avrinningsområden med få befintliga sjöar och våtmarker, och dels kustzoner med stor andel åkermark. Planeringsunderlaget ligger till grund för prioriteringar av miljöinvesteringsstöd till våtmarker inom Landsbygdsprogrammet.

Utifrån planeringsunderlaget, driver Länsstyrelsen under 2008-2010 ett särskilt pilotprojekt "Verktyg för en renare Östersjö", inom ramen för miljömålsuppföljning och med särskild finansiering från Miljömålsrådet. Projektet bidrar till att uppnå miljökvalitetsmålet Ingen övergödning och därmed även Hav i balans samt levande kust och skärgård. För att minska övergödningen kan stöd lämnas för anläggning och restaurering av våtmarker, anläggning av skyddszoner, rådgivning inom "Greppa näringen" och tillsynsvägledning till kommunerna om enskilda avlopp. Pilotprojektet har identifierat Bergshamnsviken i Norrtälje och

Stavbofjärden i Södertälje som prioriterade områden för att minska tillförseln av näringsämnen fosfor och kväve till kustområden. Projektet har under 2008 fokuserat på Stavbofjärden i Södertälje. Under 2009 och 2010 kommer projektet att fortsätta. Från och med 2010 kommer aktiviteter att starta i ytterligare områden i pilotprojektet.

8.5 Områdesskydd

8.5.1 Naturreservat och nationalparker

I Stockholms län finns 2 nationalparker, ca 240 naturreservat och 1 kulturresevat vid årsskiftet 2007 / 2008. Områdena omfattar en landareal på 43 000 hektar, vilket är knappt 7 procent av länets landyta. Av reservaten är ca 45 kommunala och resten statliga.

Naturreservat, som är den dominerande formen för skydd av områden, får avsättas för att skydda värdefulla naturmiljöer, biologisk mångfald eller säkra områden för rekreation och friluftsliv. Nya naturreservat bildas fortlöpande som ett medel att nå flera av riksdagens miljömål. I storleksordningen 5-10 reservat tillkommer årligen.

Reservaten i Stockholms län omfattar vitt skilda naturtyper som skogar, odlingslandskap, kust- och skärgårdsområden och tätortsnära naturområden av betydelse för friluftslivet.

8.5.2 Natura 2000

Europeiska Unionen bygger upp ett nätverk av värdefulla naturområden. Nätverket kallas för Natura 2000. Syftet är att värna om naturtyper och arter som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Sverige ska se till att områden som ingår i nätverket får den skötsel de behöver, skydda dem från skador samt övervaka att deras naturvärden bevaras.

Av de totalt över 170 naturtyper som nämns i habitatdirektivet förekommer ca 90 i Sverige, varav drygt 40 i Stockholms län. Bland dessa finns flera typer av sjöar, havsmiljöer, skärgårdar, våtmarker, artrika gräsmarker och skogsbiotoper. Också arter ingår i habitatdirektivet, och 30 av dessa förekommer i Stockholms län, exempelvis guckusko, grön sköldmossa och fisken asp. Några arter där Stockholms län har ett särskilt stort ansvar är gråsäl, småsvalting, hällebräcka, gotländsk hätemossa och boknätfjäril.

I Stockholms län finns 236 Natura 2000-områden. Sammanlagt är det ca 56 000 hektar som ingår, varav två tredjedelar är vatten. Merparten av ytan är redan skyddad som naturreservat eller nationalpark.

Ersättningar för miljövänligt jordbruk är möjliga att söka i Natura 2000 områden. Eftersom önskemålen om skötsel av dessa områden inte alltid sammanfaller med

kraven för miljöersättningarna är det viktigt att dessa frågor klaras ut genom samråd.

8.5.3 Strategin för formellt skydd av skog

Strategin för formellt skydd av skog i Stockholms län har sin utgångspunkt i den nationella strategin för formellt skydd av skog, som är resultatet av ett regeringsuppdrag till Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. Strategin ska ge vägledning och möjlighet till samordning för Skogsstyrelsens och Länsstyrelsens arbete med att ge länets skogar ett formellt skydd. Den riktas även i hög grad till markägare, markägarorganisationer och skogsbrukets övriga aktörer, samt till kommuner, ideella organisationer och centrala myndigheter. Genom att ge länets skogar ett formellt skydd bidrar man med en viktig pusselbit i arbetet med att bevara den svenska skogens biologiska mångfald. Detta är även en del i arbetet med att uppfylla miljömålet *Levande skogar*.

Ett av strategins huvudsyften är att visa hur prioritering för formellt skydd bland skogliga värdekärnor ska gå till. Formellt skydd kan utgöras av naturreservat, biotopskydd eller naturvårdsavtal. Värdekärnor det vill säga områden som genom bland annat kvalitet, storlek och läge i landskapet har bäst förutsättningar att bibehålla sina naturvärden kommer att prioriteras. I Stockholms län har 10 värdeetrakter avgränsats utifrån kända värdekärnor. Värdeetrakterna är landskapsavsnitt som har höga tätheter av skogsbiologiska värdekärnor och som därför torde ha goda möjligheter att på lång sikt behålla sin särart. Det innebär dock inte att all skog i värdeetrakten skall skyddas. Då en stor del av värdeetrakten består av produktiv skogsmark utan särskilda skyddsvärden påverkas inte den produktiva skogen av denna strategi.

De utpekade värdeetrakterna i länet är desamma som är högt prioriterade i avsnitt 4.2.3.10 *Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald* i denna genomförandestrategi.

I den nationella strategin har länsvisa arealmål tagits fram och det centralt ställda arealmålet av formellt skydd i Stockholms län är att 16 400 ha produktiv skogsmark skall få ett formellt skydd under perioden 1999-2010.

8.5.4 Andra skyddade områden

I många av de skyddade områdena ingår odlingslandskap som väsentliga inslag i områdets värden. Det kan vara både områden med höga naturvärden och områden som har höga rekreativvärden tack vara ett tilltalande odlingslandskap. Exempel på skyddade områden med odlingslandskap är Tullgarnsområdet, Sandemar, Gålö, Angarnssjöängen, Ängsö nationalpark och Riddersholm. Värdena i dessa områden är helt kopplade till att områdena sköts genom traditionellt jordbruk med såväl djurhållning med betesdjur som växtodling. Miljöersättningarna i landsbygdsprogrammet har en mycket viktig roll för skötseln av dessa områden.

Många av de skyddade områdena är attraktiva för besökare som vill uppleva vacker och intressant natur. Statusen som skyddat område innebär en kvalitetsstämpel. Här finns möjligheter att utveckla olika typer av lokala tjänster i turism- och besöksnäringen för såväl besökare över dagen som de som vill stanna en längre tid. Inte minst kan detta ha betydelse i skärgårdsområdet. Exempel på sådana tjänster är övernattningar, guidade turer, fiske, caféer och andra serveringar, transporttjänster samt uthyrning av båtar, kanoter och cyklar. Landsbygdsprogrammet kan komma att bidra till utvecklingen av tjänster på landsbygden som innebär att naturreservaten blir mera lättillgängliga för besökare, vilket i allmänhet samverkar med syftet med reservaten.

I naturreservat och andra skyddade områden gör staten, kommunen och andra reservatsförvaltare olika typer av skötselåtgärder. De kan gälla information, vägvisning och andra anordningar för besökare, men också rena skötselinsatser som restaurering och vård av naturen. Här finns ofta möjligheter för lokala entreprenörer att utföra tjänster och landsbygdsprogrammet kan i viss mån möjliggöra att nya företag kan etableras inom denna sektor.

8.6 Regionala miljömål

Länsstyrelsen har under 2006 tagit fram nya miljömål för länet. De regionala miljömålen är cirka 60 till antalet och har utformats utifrån de nationella miljökvalitetsmålen, de nationella delmålen och förutsättningarna och förhållandena i länet. De kan ses som drivkrafter för utveckling och tillväxt och för att uppnå en god miljö. Majoriteten av dem har sikte på år 2010 och utgör steg på vägen för att nå de nationella miljökvalitetsmålen. Målen har förankrats i länet genom en bred remissbehandling där kommuner, universitet, näringsliv och andra fört fram sina synpunkter. Kring målen finns ett system med uppföljning som baseras på läns-gemensamma eller egna indikatorer för länen.

Regionala mål som rör lantbruket och landsbygdsutveckling finns främst under Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Myllrande våtmarker och Ett rikt växt- och djurliv. De aspekter som berörs är bland annat skötseln av ängs- och betesmarker, bevarandet av odlingsmark nära tätorter, ökad certifierad ekologisk produktion, minskade fosforutsläpp, minskade ammoniakutsläpp, anläggande eller återställande av våtmarker, minskad spridning av tungmetaller och förbättrad slamkvalitet. Regionala mål som rör skogsbruksmark finns främst under Levande skogar men även till exempel Myllrande våtmarker och Levande sjöar och vattendrag berörs.

Länsstyrelsen prioriterar just nu fem miljökvalitetsmål: Frisk luft, Ingen övergödning, Hav i balans samt levande kust och skärgård, God bebyggd miljö och Begränsad klimatpåverkan.

De regionala miljömålen följdes upp för första gången 2007 och har därefter följts

upp årligen. För de miljö kvalitetsmål som berörs av genomförandestrategin ser läget ut på följande sätt i Stockholms län: Miljö kvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap och Myllrande våtmarker bedömdes kunna nås inom utsatt tid med ytterligare åtgärder, medan Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Ett rikt växt- och djurliv, Levande skogar och Hav i balans samt levande kust och skärgård bedömdes bli mycket svåra att nå inom utsatt tid, även om ytterligare åtgärder sätts in.

En ny miljömålsproposition kommer i mars 2010.

8.7 Regional miljöövervakning av Jordbruksmark

Ett nytt regionalt miljöövervakningsprogram för 2009-2014 har tagits fram. Ett av programområdena är Jordbruksmark, där övervakning av ängs- och betesmarker och småbiotoper ingår. Övervakningen är ett bra underlag för att se om miljöinsatserna inom Landsbygdsprogrammet får avsedd effekt i länet.

8.8 Regional landskapsanalys

En regional landskapsanalys har utarbetats för länet med fokus på den historiska markanvändningen och de faktorer som påverkat markorganisationen och länets karaktär. Utgångspunkten i analysen har varit länets topografiska och naturgeografiska förutsättningar, eftersom det är dessa faktorer som ger landskapet de grundläggande förutsättningarna.

Med utgångspunkt från ett antal nyckelfaktorer som ger förklaring till landskapets karaktärsdrag i Stockholms län har en genomgång av befintlig litteratur och statistik gjorts. Dessa nyckelfaktorer är *befolkning, bebyggelse, produktions-inriktning, jordäggande, skiftesreformer* och *industri*. Den insamlade statistiken har illustrerats i en serie tematiska kartor.

Analysen är avsedd att fungera som kunskapsunderlag och hjälpmedel för att snabbt få grundläggande kunskap om det historiska landskapets olika karaktärsdrag och hur de uppkommit. Den regionala landskapsanalysen kan användas som ett hjälpmedel för att underlätta tvärsanknande samarbete och medverka till att ytterligare öka förståelsen mellan olika yrkeskategorier med landskapet som arbetsfält. Analysen kan användas exempelvis i kommunens planarbete, i länsstyrelsens ärendehandläggning och i det strategiska arbetet.

8.9 Landskapsstrategi

Länsstyrelsen i Stockholms län bedrev på uppdrag av regeringen under 2006-2007 ett metodutvecklingsarbete för att ta fram en regional landskapsstrategi. Länsstyrelserna i Östergötlands, Kalmar, Skåne, Västra Götalands, Dalarnas och Västerbottens län hade samma uppdrag. Syftet var att pröva regionala landskapsstrategier som ett nytt förhållnings- och arbetssätt för att uppnå bevarande och hållbart brukande av naturresurser utifrån en helhetssyn på landskapsnivå. I uppdraget ingick att bedöma vilka möjligheter ett sådant instrument kan ha samt under vilka

former det kan tas fram. Behovet av ett nytt instrument för att tillgodose landskapets värden och ekologiska infrastruktur har sitt ursprung inom det arbete som sker för att uppnå de nationella miljö kvalitetsmålen.

Länsstyrelsen i Stockholms län valde att rikta arbetet mot det storstadsnära landskapets särskilda förutsättningar. Utifrån studier av ett pilotområde i norra Stockholm, som sträcker sig från tätortsranden och ett par mil utåt, exemplifierades hur en landskapsstrategi skulle kunna se ut och vilka frågor en sådan skulle kunna hantera. Viktiga parter var föreningsliv, kommuner, lantbrukare och berörda sektorsmyndigheter.

Strategin föreslår insatser inom tre teman:

- Stärk landskapet status i samhällsutvecklingen
- Bibehåll och utveckla goda livsmiljöer för djur och människor
- Ett levande jordbruk för ett attraktivt och rikt landskap.

Inom det sistnämnda temat förordas insatser för att föra in jordbruksfrågor och lantbrukare i den kommunala planeringen, skapa modeller för att underlätta betesdjurdrift i tätortsnära områden, samt för att utveckla hästverksamhetens landskapsvårdande funktion. Därtill konstateras att många lantbrukare är besvärade av konflikter mellan lantbrukare och stadsbor som flyttat ut på landsbygden, liksom stadsbor som är tillfälliga besökare. Här skulle olika informationsåtgärder för en ökad förståelse kunna prövas.

Länsstyrelsen bedömer att en regional landskapsstrategi har en roll som ett samlat inriktningsdokument för landskapet i ett område - ett paraply för en rad insatser som sedan genomförs inom ramen för skilda stödformer och planeringsverksamheter, till exempel inom natur- och kulturmiljövården, landsbygdsprogrammet, kommunal och regional planering och utveckling. Projektet visade också att en regional landskapsstrategi har en särskilt stor betydelse i dynamiska områden som tätortsranden, där frågor om bevarande och utveckling ständigt möts.

8.10 Regionalt strukturfondsprogram för konkurrenskraft och sysselsättning i Stockholms län - Mål 2 regionalfonden

Stockholms län har tilldelats totalt cirka 338 mkr för programperioden 2007-2013 att fördela mellan programmets insatsområden. Till detta kommer ungefär lika mycket i offentlig medfinansiering från kommunala, regionala och nationella offentliga medel.

8.10.1 Övergripande programidé:

Den övergripande programidén är att med småföretagen i fokus bidra till att stärka Stockholmsregionens internationella konkurrenskraft.

Insatserna i programmet eftersträvas att inrikta sig på stora, strategiska satsningar som drivs av aktörer i samverkan, som sedan arbetar direkt mot deltagande företag och organisationer.

8.10.2 Programmet insatsområden

Storstadens innovativa miljöer

Satsningar inom detta område ska främja kunskapsutveckling i små och medelstora företag, stärka regionens internationella konkurrenskraft genom samverkan mellan näringsliv, akademi och offentlig sektor samt arbeta med integration som kan bidra till regionens internationalisering.

Företagsutveckling

Inom detta område ska entreprenörskap och nyföretagande främjas. Kapitalförsörjning är en annan prioriterad fråga.

Tillgänglighet

Satsningar inom detta område kan gälla såväl att främja regionförstoring som att hitta lösningar för att förbättra de inomregionala transporterna.

Insatserna avser inte stöd direkt till företag eller investeringar. Stöden till målgruppen företag är avsedda för samverkan mellan företag, samverkan mellan företag och högskola/universitet, affärsrådgivning och kapitalförsörjning, samt satsningar som ökar tillgänglighet för företagen i regionen.

Samordning med landsbygdsprogrammet

Insatser för att gynna landsbygdens utveckling genomförs både inom ramen för landsbygdsprogrammet och inom mål 2. I landsbygdsprogrammet ryms främst insatser med anknytning till lokal livsmedelsproduktion, lokal förädling av produkter, förbättring av lokala miljöer eller besöks- och upplevelsebaserad näring i mindre skala. Dessutom ska lokala insatser för skärgårdar och öar, kompetensutveckling och service i första hand genomföras inom ramen för landsbygdsprogrammet där det finns en tydlig koppling till landsbygdspolitikens mål och landsbygdens naturresurser och näringar. I mål 2-programmet ska främst rymmas strategiska näringslivssatsningar och projekt som avser att stimulera nyföretagande.

De största synergier mellan de regionala strukturfondsprogrammen och Landsbygdsprogrammet kommer att finnas i frågor som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraft och sysselsättning. Vägledande för avgränsningar mellan programmen är att Landsbygdsprogrammets målgrupper är snävare avgränsade i EU:s regelverk samt att åtgärderna är riktade mot ett mer avgränsat territorium.

För att uppnå programmets målsättningar om samarbete, synergieffekter och avgränsningar kommer en satsning att ske på gemensam information till de relevanta målgrupperna för att belysa de samlade möjligheter som erbjuds. Det finns naturliga avgränsningar i de båda programmen då de större strategiska satsningarna ska ske via strukturfondsprogrammet och de landsbygdsnära och bynära insatserna ska ske genom landsbygdsprogrammet. Ett exempel är förnybar energi där t ex en

satsning på ett lokalt biogasnät kan stöttas via regionalfonden medan småskaliga produktionsanläggningar som levererar gas kan stöttas via landsbygdsprogrammet.

8.11 Mål 3 – europeiskt territoriellt samarbete

Sverige omfattas av upp till 10 program för territoriellt samarbete under perioden 2007-2013. Programmen innefattar insatser som ska främja arbete över gränserna, och detta arbete blir en del i det regionala utvecklingsarbetet och kan ses som ett verktyg för en regions förmåga att hantera förändringar både regionalt och i omvärlden. Målet territoriellt samarbete delas upp i tre programtyper (Gränsöverskridande, Transnationella och Interregionala) och finansiering sker från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Nedan beskrivs det gränsöverskridande program som Stockholms län berörs av.

Central Baltic – ett gränsöverskridande program

Stockholms län ingår tillsammans med Gotland, Gävleborg, Uppsala, Sörmland, Västmanland, Örebro och Östergötland ingår i det gränsöverskridande programmet Central Baltic. På andra sidan Östersjön finns södra Finland, Åland, delar av Estland och Lettland. Programmet består av Central Baltic programmet och två delprogram:

Central Baltic Programme

- omfattar hela området

Southern Finland-Estonia Sub-Programme

- omfattar regioner i Finland och Estland

Archipelago and Islands Sub-Programme

- omfattar skärgårdar och öar i hela geografien

Stockholms län omfattas av Central Baltic Programme och Archipelago and Islands sub-programme.

8.12 Östersjöprogrammet – ett transnationellt program

De transnationella programmen ska leda till strategiska samarbeten i större geografiska områden. Förutsättningen är att området antingen är geografiskt sammanhängande eller har andra goda förutsättningar för ett samarbete. Sverige omfattas av tre transnationella program: Östersjöprogrammet, Nordsjöprogrammet och Norra Periferiprogrammet.

Stockholms län berörs av Östersjöprogrammet. I Östersjöprogrammet ingår hela Sverige, Danmark, Estland, Finland, Litauen, Lettland, Polen samt delar av Tyskland. Som partnerländer ingår hela Norge samt delar av Ryssland och Vitryssland.

Östersjöprogrammet har fyra prioriteringar för sitt arbete de kommande sju åren:

- Fostering Innovations across the BSR
- External and internal Accessibility of the BSR
- Management of the Baltic Sea as common resource
- Promoting attractive and competitive cities and regions

8.13 Europeiska fiskefonden (EFF) för 2007-2013

Sverige får totalt 48,5 miljoner euro (ca 450 miljoner kronor) i stöd för programperioden. Medlens användning styrs av Rådsförordningen om Europeiska fiskefonden. Den innehåller ett antal mål med bäring på framförallt hållbart fiske och sysselsättning. Stöd från fiskefonden ska syfta till:

- att stödja den gemensamma fiskeripolitiken för att se till att levande akvatiska resurser utnyttjas och att stödja vattenbruk för att ge hållbarhet i ekonomin, miljön och samhället, levande akvatiska resurser utnyttjas och att stödja vattenbruk för att ge hållbarhet i ekonomin, miljön och samhället,
- att främja hållbar balans mellan resurserna och gemenskapsfiskeflottans fiskekapacitet,
- att främja hållbar utveckling av inlandsfisket,
- att förbättra driftsstrukturernas konkurrenskraft och utvecklingen av ekonomiskt livskraftiga företag inom fiskerinäringen,
- att värna om skyddet och förbättringen av miljön och naturresurserna om de har samband med fiskerinäringen,
- att uppmuntra hållbar utveckling och förbättringar av livskvaliteten i områden med verksamhet i fiskerinäringen,
- att främja jämställdhet mellan kvinnor och män i utvecklingen av fiskerinäringen och kustfiskeområdena.

Detta ska uppnås genom åtgärder vilka koncentrerats till fem prioritetsaxlar:

Anpassning av fiskeflottan

Här finns en tydligare inriktning än tidigare på att åtgärderna ska reducera överkapaciteten. Här finns också ett fokus på åtgärder för mer hållbart fiske med den befintliga flottan. Småskaligt kustfiske ska prioriteras. Programmet innehåller också förslag till åtgärder på det socioekonomiska fältet: förtidspensionering av fiskare, utbildningsinsatser för diversifiering etc.

Insjöfiske, beredning, vattenbruk, saluföring

Denna del är relativt lik innevarande programperiod. Två nyheter är möjligheter till stöd för utveckling av fisket i miljömässigt positiv riktning samt stöd till miljöförbättrande åtgärder inom vattenbruket. Kommissionen vill dessutom ge insjöfisket möjligheter till stöd på i princip samma villkor som havsfisket.

Åtgärder av gemensamt intresse

Här finns bland annat åtgärder för skydd av akvatiska resurser och gynnande av biologisk mångfald i hav och sötvatten. Andra åtgärder är stöd till utsättning av

fisk, investeringar i fiskehamnar och utveckling av nya marknader. Förslaget ger utrymme för pilotprojekt i ett vidare perspektiv.

Hållbar utveckling i kustområden

Förslaget ger medlemsländerna möjlighet att identifiera områden som är särskilt beroende av fiske och ge stöd för att upprätthålla ekonomisk och social utveckling i dessa områden genom åtgärder inom turism, kultur, miljövard etc. Vikten av lokal förankring och underifrånperspektiv betonas.

Tekniskt stöd

Denna axel innefattar åtgärder till stöd för de fyra övriga.

Samordning med landsbygdsprogrammet

Åtgärder som i första hand berör fiskerinäringen ska genomföras inom ramen för fiskefonden. Exempelvis åtgärder som syftar till att förbättra konkurrenskraft och utvecklingen av ekonomiskt livskraftiga företag inom fiskerinäringen och att värna om skyddet och förbättringen av miljön och naturresurserna som har samband med fiskerinäringen, samt att uppmuntra hållbar utveckling och förbättringar av livskvaliteten i områden med verksamhet i fiskerinäringen.

I landsbygdsprogrammet ryms främst insatser med anknytning till lokal livsmedelsproduktion, lokal förädling av produkter, förbättring av lokala miljöer eller besöks- och upplevelsebaserad näring i mindre skala. Dessutom ska lokala insatser för skärgårdar och öar, kompetensutveckling och service i första hand genomföras inom ramen för landsbygdsprogrammet. Det är framför allt inom landsbygdsprogrammets axel 3 som berör ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv samt en ökad livskvalitet som skärningspunkter mot fiskefonden finns.

8.14 Europeiska socialfonden för 2007-2013

Socialfondsprogrammet 2007- 2013

Nationellt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007-2013 är det svenska nationella socialfondsprogrammet.

Socialfondsprogrammet har två programområden:

Programområde 1- kompetensutveckling (PO1) som vänder sig till anställda.

Programområde 2 – ökat arbetskraftsutbud (PO2) som vänder sig till dem som står utanför arbetsmarknaden.

Fyra nationella riktlinjer ingår i socialfondsprogrammet:

- Kompetensutveckling för sysselsatta för att minska risken för arbetslöshet
- Otraditionella insatser för att underlätta för personer som står långt från arbetsmarknaden för att få och behålla ett arbete
- Förebygga och motverka diskriminering och utestängning på arbetsmarknaden.

- Innovativa insatser för att förebygga långtidssjukskrivningar och underlätta återgång till arbetet för personer som är eller har varit långtidssjukskrivna.

Svenska ESF-Rådet är förvaltnings- och utbetalande myndighet för socialfondsprogrammet. Varje region har en egen regional plan. Stockholmsregionens plan koncentreras till omfattande, strategiska satsningar som genomförs inom ramen för större, långsiktiga beslut. Prioriteringar av projekt görs av Stockholms regionala strukturfondspartnerskap.

Samordning med landsbygdsprogrammet

Entreprenörskap, integration, jämställdhet och hållbar utveckling är gemensamma nämnare för socialfondsprogrammet och landsbygdsprogrammet. Socialfonden är öppen för samordning med de övriga programmen om till exempel informationsinsatser, när så är möjligt och önskvärt. Regelbundna möten och diskussioner genomförs mellan berörda myndigheter när det gäller ansökningar som gränsar till andra fonder.

9 Samordning, förankringsprocess och partnerskap

Länsstyrelsen har bjudit in ett antal organisationer och kommuner som bedömts vara berörda av genomförandestrategin (partnerskap) till ett möte om uppdateringen. Vid ett möte på Länsstyrelsen den 2 december 2009 förankrades ett inför mötet utskickat förslag till uppdatering av genomförandestrategin hos deltagarna som företrädde ett tiotal organisationer, kommuner och myndigheter. Fortsatt arbete i partnerskap med genomförandet av Landsbygdsprogrammet diskuterades och det bestämdes att Länsstyrelsen i början av 2010 kallar till ett nytt möte med partnerskapet.

Uppdateringen har också samordnats och förankrats mot Fiskerifonden samt mot det Regionala strukturfondsprogrammet och mot Socialfondsprogrammet genom kontakter med Tillväxtverket och ESF-rådet.

10 Uppföljning och indikatorer

Uppföljning och återredovisning kommer att ske årligen. Länet väljer att använda sig av samma indikatorer som angivits i det nationella programmet. I de fall indikatorerna uttrycks i olika volymmått gäller de volymer som rent matematiskt kan beskrivas som länets andelar av rikssiffrorna.

11 Informationsåtgärder

För att uppnå bästa möjliga effekt av programmet är det viktigt att ett brett engagemang kommer till stånd där så många som möjligt känner sig delaktiga. Förutom från centralt håll genomförda informationsåtgärder kommer Länsstyrelsen att informera brett om ändringarna i landsbygdsprogrammet och uppdateringen av genomförandestrategin. Information ska spridas genom

Länsstyrelsens informationsskrift för landsbygdsfrågor, Länsstyrelsens webbplats och riktade utskick. Länsstyrelsen kommer också att använda partnerskapet och dess olika kontaktvägar för att sprida information samt för att få vetskap om behov av information eller åtgärder.

Skogsstyrelsens mål med sin kommunikation kring de delar av Landsbygdsprogrammet som myndigheten ansvarar för, är att tillhandahålla bra information för att mottagarna ska se vilka möjligheter de har och förstå hur de ska gå tillväga för att utnyttja möjligheterna i Landsbygdsprogrammet. Informationen ska leda till att målgrupperna kan göra kompletta ansökningar som lämnas in i tid. Den övergripande strategin för kommunikationsarbetet innebär bland annat att:

- Använda Skogsstyrelsens upparbetade och befintliga kanaler så långt som möjligt, bland annat webben och tidningen SkogsEko
- Samordna informationen med övrig stödinformation på Jordbruksverket i såväl utformning som tid
- Använda samarbetspartners som förmedlare av information, främst Jordbruksverket, Landsbygdsnätverket och Länsstyrelsen.

12 Organisation för genomförandet av programmet

Den årliga utvärdering och konferens som planeras kommer att ge underlag för bedömning av kommande inriktning. Större satsningar kommer att genomföras i nära samarbete med andra aktörer. Organisationen kommer kontinuerligt att ses över och anpassas efter de behov som kommer att finnas.

Landsbygdsprogrammet hanteras vid Länsstyrelsen i huvudsak inom lantbruksenheten. Skogsstyrelsen beslutar om stöd för att bevara och utveckla skogens biologiska mångfald, öka arealen ädellövskog och stöd till kompetensutveckling inom hållbart skogsbruk. Företrädare för lantbruksenheten har hittills träffat företrädare för Skogsstyrelsen ca fyra gånger per år. Detta samarbete kommer att intensifieras genom Skogsstyrelsens förändrade roll inom landsbygdsprogrammet och behov av samråd kring ärendehantering och kompetensutveckling. Företrädare för lantbruksenheten träffar även företrädare för LRF och HS, ca fyra gånger per år, då bland annat utvecklingen och arbetet inom landsbygdsprogrammet behandlas.

För att hantera eventuella avgränsningsproblem och tillvarata synergier mellan de olika fonderna och programmen träffas företrädare för lantbruksenheten, regionalfonden, sociala fonden och fiskefonden regelbundet. Som information och underlag inför dessa möten skickas listor med inkomna ärenden inom de olika programmen mellan behöriga myndigheter.

Lantbruksenheten träffar även RTK regelbundet för att ta upp projekt och andra frågor av gemensamt intresse. Här diskuteras bland annat ofta medfinansiering.

Länsstyrelsen har för avsikt att utveckla ett nära och givande samarbete med Leaderområdena när dessa har etablerats.

13 Utbildningar för genomförandet

Utbildningar kommer att behövas för både handläggare, projektägare och stödmottagare. Handläggarna kommer att utbildas centralt av jordbruksverket och internt på länsstyrelsen. Projektägare och stödmottagare måste få information om vilka krav som ställs på dem gällande ansökningar, rekvisitioner, slutrapporter och andra redovisningar för att genomförandet av landsbygdsprogrammet ska fungera smidigt. Allmän information om detta kommer att spridas genom informationsträffar, hemsidor och broschyrer medan mer detaljerad information kommer att ges av Länsstyrelsen och konsulter i samband med att ett projekt aktualiseras. För att konsulterna ska lämna riktig information och kunna hjälpa till med att upprätta korrekta och kompletta ansökningshandlingar har Länsstyrelsen erbjudit bland annat halvdagsutbildningar om dessa frågor till de inom länet verksamma konsultföretagen. Länsstyrelsen kommer vid behov fortsätta med denna verksamhet.

Inför beslut om företagsstöd och projektstöd har Länsstyrelsen börjat träffa stödmottagaren för att grundligt gå igenom innebörden av stödbeslutet och de krav som ställs på redovisning, uppföljning och rekvisitioner. Informationsmaterial, blanketter med mera har överlämnats. Länsstyrelsen har tagit fram material som ska fungera stödjande för utförare och projektägare både under och vid avslutning av ett projekt. Syftet är att stödmottagaren redan från början ska var införstådd med vad som krävs för att efter avslutad investering eller projekt kunna få stödet utbetalt till sig. De träffar som hittills genomförts med stödmottagare inför beslut om stöd har lett till högst betydande minskningar av arbetsinsatsen vid utbetalning av stöden. Länsstyrelsen kommer att fortsätta med denna information.

Bilaga 1 Fördelning av budgetmedel

Bilaga 1a: Länsbudgetar 2007-2013

Bilaga 1b: Fördelning av medel per länsstyrelse respektive Sametinget för vissa insatser i det reviderade landsbygdsprogrammet från 2010.

Länsbudgetar 2007-2013																						
(Efter programändringen dec 2009)																						
Mnkr	Samtliga offentliga finansieringskällor																					
	2010-02-16																					
Län	AB	C	D	E	F	G	H	I	K	M	N	O	S	T	U	W	X	Y	Z	AC	BD	SUMMA
Åtgärdskod	18,31	27,44	21,82	39,56	33,20	23,40	38,83	20,66	13,76	114,07	40,42	135,13	32,66	23,26	17,76	21,21	24,28	29,02	38,79	38,85	25,20	777,63
111111 komputv (jbr)	6,57	7,90	7,04	16,81	12,70	11,51	12,44	10,40	3,69	50,98	14,09	63,95	13,42	8,76	6,03	14,29	10,50	10,94	15,26	17,36	10,73	325,37
1121 modern	61,92	90,21	71,09	128,22	138,61	90,70	130,90	69,66	44,29	267,89	124,70	493,70	127,71	83,80	54,89	80,39	90,59	127,43	158,35	152,09	92,04	2679,16
1123 högre v	12,10	14,89	10,41	14,11	15,76	11,48	19,64	8,20	6,88	82,47	22,22	62,95	22,38	11,67	9,59	8,12	13,71	11,73	22,14	27,37	25,85	433,67
1124 samarb	2,67	4,40	3,34	7,30	5,03	2,93	4,01	1,25	2,20	27,87	4,89	6,99	6,03	2,61	2,86	2,93	7,50	2,71	3,10	3,95	2,40	106,97
125 infrastr	3,27	5,45	2,96	0,00	6,07	4,13	5,04	0,76	2,68	5,51	6,42	11,18	6,96	1,81	3,89	3,24	3,68	3,65	6,50	6,37	2,04	91,61
Summa axel 1	104,85	150,28	116,66	206,00	211,37	144,15	210,86	110,93	73,51	548,79	212,74	773,90	209,16	131,90	95,02	130,18	150,25	185,48	244,14	245,99	158,26	4414,41
2114 del (uiv miljö)	27,24	48,75	42,13	75,06	34,10	28,48	85,23	72,99	27,79	216,35	68,39	140,85	30,17	31,22	28,68	62,44	27,00	11,73	40,55	25,63	14,999	1139,77
Summa axel 2	27,24	48,75	42,13	75,06	34,10	28,48	85,23	72,99	27,79	216,35	68,39	140,85	30,17	31,22	28,68	62,44	27,00	11,73	40,55	25,63	15,00	1139,77
skogsåtgärdena																						
3111 diversif	25,43	13,22	11,52	34,42	20,51	11,56	12,85	21,31	11,78	40,36	16,37	59,01	25,45	14,50	12,10	18,55	17,63	15,58	29,00	20,94	39,62	471,71
312 mikrofo	38,39	20,65	20,95	26,51	30,99	17,50	24,72	17,72	19,05	72,42	24,23	93,91	34,33	24,93	17,57	25,17	23,87	24,18	37,15	27,82	39,59	661,65
31313 turism	31,95	17,11	17,86	14,08	26,14	15,61	19,18	19,46	12,28	56,33	21,80	73,69	19,17	13,97	14,57	27,39	21,15	20,03	33,27	21,63	38,62	535,29
321 grundt tj	16,18	8,68	5,86	6,90	11,68	7,54	9,73	9,10	6,84	75,60	10,31	43,12	10,88	3,85	7,31	15,66	11,06	10,05	8,05	12,59	11,72	302,67
3222 bygutveckl	11,70	6,68	2,87	0,00	6,70	4,78	7,71	4,34	1,32	14,08	6,30	25,45	1,55	0,16	5,80	4,01	8,66	7,84	0,52	6,63	8,61	135,71
3233 natur- o kultur	6,42	3,07	1,44	2,13	3,80	2,28	3,40	3,12	1,82	23,28	3,22	8,27	7,78	4,18	3,10	6,11	6,09	3,63	3,62	5,32	8,81	110,89
331 utbildning	24,28	13,10	11,05	15,42	19,22	11,38	14,66	9,69	5,39	28,57	15,03	67,42	13,61	11,62	10,94	20,88	12,94	14,35	10,00	16,05	25,00	370,60
3411 utbildning LAG	0,65	0,65	0,50	0,65	0,65	0,65	0,65	0,40	0,20	1,05	1,10	1,50	0,65	0,65	0,65	0,65	0,30	0,65	0,65	0,60	0,65	14,10
Summa axel 3	155,00	83,16	72,06	100,11	119,68	71,29	92,91	85,14	58,68	311,69	98,36	372,37	113,41	73,87	72,04	118,42	101,69	96,31	122,26	111,58	172,62	2602,61
Åtgärd	111	112	121	123	124	125	214	227	311	312	313	321	322	323	331							
	3,92	7,80	7,06	6,28	0,32	1,05	6,05	0,00	14,27	14,87	13,24	2,717	2,03	2,54	6,69							88,83

Fördelning av medel per länsstyrelse respektive Sametinget för vissa insatser i det reviderade landsbygdsprogrammet från 2010

Uppdaterad 2010-02-16

BILAGA 2 till dnr 19-12021/09

Beloppen är i miljoner kr och avser 2010-2013. Beloppen avseende 312 och 331 är exklusive övrig offentlig medfinansiering.

Åtgärd.....		Summa 111										Summa 121										SUMMA AXEL 1										SUMMA AXEL 2										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									
		111.....										121.....										214/216										Mångfaldsstråda										312										331 SUMMA AXEL 3									

Bilaga 2 Jordbruksverkets beslut om budgetmedel

Länsbudget 2007-2013, samtliga hittills fördelade budgetmedel (Efter programändringen dec 2009)							
a	b	c	d	e	f	g	h
Mnkr	Inklusive offentlig medfinansiering	Inklusive offentlig medfinansiering per år	Tillskott för utmaningarna (ingår i b)	Offentlig medfinansiering	Offentlig medfinansiering per år	Exklusive offentlig medfinansiering	Exklusive offentlig medfinansiering per år
<u>Åtgärdskod</u>							
111 kompetensutveckling (jbr)	18,31	2,62	4,593			18,31	2,62
112 unga brukare	6,57	0,94				6,57	0,94
121 modernisering	61,92	8,85	7,463			61,92	8,85
123 högre värde	12,10	1,73				12,10	1,73
124 samarbete	2,67	0,38				2,67	0,38
125 infrastruktur	3,27	0,47				3,27	0,47
<u>Summa axel 1</u>	104,85	14,98	12,056			104,85	14,98
214 del (utvald miljö)	27,24	3,89				27,24	3,89
<u>Summa axel 2</u>	27,24	3,89	6,239			27,24	3,89
<u>skogsåtgärderna</u>							0,00
311 diversifiering	25,43	3,63		5,09	0,73	20,34	2,91
312 mikroföretag	38,39	5,48	1,631	7,35	1,05	31,04	4,43
313 turism	31,95	4,56		6,39	0,91	25,56	3,65
321 grundläggande tjänster	16,18	2,31	7,447	3,61	0,52	12,57	1,80
322 byutveckling	11,70	1,67		2,34	0,33	9,36	1,34
323 natur- o kultur	6,42	0,92		1,28	0,18	5,14	0,73
331 utbildning	24,28	3,47	1,631	4,53	0,65	19,75	2,82
341 Utbildning LAG	0,65	0,09		0,13	0,02	0,52	0,07
<u>Summa axel 3</u>	155,00	22,14	10,709	30,72	4,39	124,28	17,75
Totalsumma	287,08	41,01	29,004	30,72	4,39	256,36	36,62

Bilaga 2a Åtgärds-koder för bilaga 1 och 2

- (111) Yrkesutbildning, informationsinsatser, bl.a. spridning av vetenskaplig kunskap och innovativa metoder som riktar sig till personer verksamma inom jordbruks-, livsmedels- och skogssektorerna. Artikel 21.
- (112) Startstöd för unga jordbrukare. Artikel 22.
- (121) Modernisering av jordbruksföretag, inkl plantering energiskog. Artikel 26.
- (123) Högre värde på jord- och skogsbruksprodukter. Artikel 28.
- (124) Samarbete om utveckling av nya produkter, nya processer och ny teknik inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Artikel 29.
- (125) Förbättring och utveckling av infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning inom jord- och skogsbruket. Artikel 30.
- (214) Stöd för miljövänligt jordbruk (Utvald miljö). Artikel 39.
- (227) Icke produktiva investeringar skog. Artikel 49..
- (311) Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk. Artikel 52 (a) i.
- (312) Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag. Artikel 52 (a) ii.
- (313) Främjande av turistverksamhet. Artikel 52 (a) iii.
- (321) Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden. Artikel 52 (b) i.
- (322) Förnyelse och utveckling av byarna. Artikel 52 (b) ii.
- (323) Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden. Artikel 52 (b) iii.
- (331) Utbildning och information avseende ekonomiska aktörer inom de områden som täcks av Axel 3. Artikel 52 (c).

- (411) Leader, åtgärder enligt axel 1
- (412) Leader, åtgärder enligt axel 2
- (413) Leader, åtgärder enligt axel 3
- (421) Leader, samverkansåtgärden
- (431) Leader, driftstöd

Bilaga 3_Urvalskriterier för insatserna inom landsbygdsprogrammet 2007-2013

Åtgärdsspecifika kriterier

De åtgärdsspecifika urvalskriterierna redovisas för respektive åtgärd och följer av landsbygdsprogrammet. Utöver dessa kriterier tillkommer kompletterande kriterier som fastställts i genomförandestrategin.

Axel 1 Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn

Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning

- Prioritet bör ges till insatser som kompletterar andra åtgärder i programmet axel 1 och 2 och därmed bidrar till att uppnå målen för dessa axlar.

Startstöd för unga brukare

Endast de potentiella företagare som utifrån den till ansökan bilagda affärsplanen bedöms ha störst möjlighet att få sina företag att bli långsiktigt lönsamma och som kan bidra till en ökad hållbar konkurrenskraft i berörda sektorer kan beviljas stöd.

Särskild prioritet ska ges till:

- utvecklingen av en livsmedelsproduktion med de mervärden som konsumenterna efterfrågar samt integration av kvinnor samt personer med utländsk bakgrund.

Modernisering av jordbruksföretag

Endast företag som utifrån sin affärsplan bedöms ha bäst möjligheter att efter investeringen kunna bli långsiktigt lönsamma och bidra till en ökad konkurrenskraft inom sektorn kan beviljas stöd. Företagets utveckling ska stå i centrum för bedömningen

Prioritet bör ges till

- investeringar som gynnar miljöutveckling, ökad djurvälstånd och arbetsmiljö när det gäller områden med intensiv produktion,
- investeringar i modern, mer effektiv och miljömässigt hållbar teknologi/anordningar när det gäller områden med sämre förutsättningar för jordbruksproduktion,
- utnyttjandet av synergieffekter med betesdjur och deras bidrag till ett öppet odlingslandskap, biodiversitet och en attraktiv landsbygd,
- investeringar som stödjer en omstrukturering av jordbruket för att utveckla ny teknik och nya produkter utifrån förnybara resurser som biomassa för energiändamål och för att utveckla nya marknadsandelar för jordbrukare.

Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter

Endast de företag som utifrån sin affärsplan bedöms ha bäst möjligheter att efter investeringen kunna bli långsiktigt lönsamma och bidra till en ökad konkurrens-

kraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin kan beviljas stöd.

Prioritet bör ges till:

- investeringar som stöttar utvecklingen av nya biobaserade produkter utifrån ny kunskap, teknik, eller innovationer,
- investeringar för utveckling av företrädesvis småskalig lokal och regional livsmedelsproduktion och livsmedelsberedning, inklusive småskalig och lokal bearbetning av skogsprodukter; i vissa regioner kan fokus ligga på utveckling av lokal och regional mat som en del av turismaktiviteter,
- investeringar som stödjer marknadstillgången av mat med mervärde.

Stöd till samarbete för att initiera nya produkter, processer och tekniker

Prioritet bör ges till:

- samarbete som inkluderar nya aktörer/intressenter, t.ex. universitet och högskola,
- projekt som med utgångspunkt i projektplanen för samarbete bäst bedöms kunna bidra till en ökad konkurrenskraft och utveckling i sektorn,
- samarbete med tydlig innovativ inriktning gällande utveckling av produkter, teknik, metod, samverkans- och samarbetsformer.

Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket

- Prioritet bör ges till projekt med tydligt syfte att stärka lokal infrastruktur som har betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling inom jord- och skogsbruket; projektplanen ska innehålla mål, beskrivningar, tidsplan och finansieringsplan.

Axel 2 Förbättra miljön och landskapet

Inom axel 2 finns dels de generella miljöersättningsarna och kompensationsbidraget dels de åtgärder som ligger inom de regionalt prioriterade ersättningsarna samt skogliga åtgärder.

Ikke produktiva investeringar i skog

(I) Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

- Stöd kan lämnas till skogsfastigheter som har höga natur- och kulturmiljövärden och sociala värden. Vägledande för urval av stödmottagare ska vara att insatsen riktas i första hand till enskilda skogsägare i utpekade värdeetrakter i de regionala strategierna för områdesskydd och till fastigheter med skogsmark som är rik på natur- eller kulturmiljövärden och sociala värden. I särskilda fall kan markägare med enskilda värdefulla objekt komma ifråga för ersättning.

(II) Främja biologisk mångfald i ädellövskog

- Urval bland sökande sker genom att stöd ges i den ordning inom befintlig budget som ansökningarna kommer in. Endast privata enskilda markägare kan få ersättning i områden i Götaland och Svealand, med undantag av Dalarna, där marken anses vara lämplig för ädellövskog.

Axel 3 Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden

Främjande av turistnäringen, Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk, Affärsutveckling i mikroföretag

- Prioritet bör ges till insatser som har potential att ge tillväxt och sysselsättning samt stärker företagens konkurrenskraft.

Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden

Prioritet bör ges till:

- insatser som leder till en hållbar samhällsutveckling och att antalet boende på landsbygden bibehålls eller ökar samt att åldersstrukturen förbättras,
- insatser som medverkar till stärkt konkurrenskraft för landsbygdens näringsliv och en ökad tillväxt och sysselsättning.

Förnyelse och utveckling av byar

- Prioritet bör ges till insatser som stärker förutsättningarna för en hållbar lokal utveckling.

Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden

Prioritet bör ges till:

- insatser som ökar möjligheterna till boende och utkomstmöjligheter, stärker bygdens attraktionskraft och som bidrar till att uppfylla regionala och lokala mål för natur- och kulturvård,
- insatser som medverkar till stärkt konkurrenskraft för landsbygdens näringsliv och en ökad tillväxt och sysselsättning.

Åtgärder i form av utbildning och information

- Prioritet bör ges till insatser som kompletterar andra åtgärder i programmet axel 3 och därmed bidrar till att uppnå målen för dessa axlar.

Kompetens- och informationsåtgärder för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier

Prioritet bör ges till:

- studier kring de lokala områden där det kan komma att bildas eller redan finns en LAG-grupp,
- insatser för spridning av information om området och om den lokala utvecklingsstrategin,
- utbildning av personal som deltar i utarbetandet och genomförandet av en lokal utvecklingsstrategi,

- PR-arrangemang och informationsinsatser.

Axel 4 Leader

Leader-metoden ska vid genomförandet ha som mål att bidra till att uppfylla målen för övriga axlar inom programmet. Detta innebär att de generella kriterierna alltid ska gälla för insatser inom Leader.

Det finns tre slags åtgärder inom Leader; i) Genomförande av lokala utvecklingsstrategier som motsvarar de tre axlarna, ii) Samarbete och iii) Driftskostnader för LAG-grupperna inklusive informations- och animationsinsatser.

Inom åtgärd i och ii kan lokala utvecklingsgrupper välja ut projekt som är axel-överskridande och även omfattar insatser som inte definierats i programmet. Inom åtgärderna kan insatserna också, helt eller delvis, följa vissa av de definierade åtgärderna under programmets axel 1, 2 och 3. Oavsett ska de bidra till att uppnå de övergripande mål som programmet har inom respektive axel.

Urvalet av insatser ska därutöver alltid ske med utgångspunkt i den lokala utvecklingsstrategin. Om en insats helt eller delvis följer någon av de definierade åtgärderna under respektive axel ska de ovannämnda åtgärdsspecifika kriterierna också beaktas vid urvalet av insatser.

Bilaga 4 Valda insatser inom Utvald miljö 2011

Insatser 2007-2010: Anger alla insatser som man har kunnat gå in i under minst 1 av åren 2007-2010

Insatser fr.o.m. 2011: Anger alla insatser som är öppna, både nyanslutning 2011 och de som infördes i länet 2007-2010

Om en insats har införts 2007-2010 och ska fortsätta att vara öppen för nyanslutning 2011, är kolumnerna ikryssade.

Län (Sametinget) :

Stockholm

Miljöinvesteringar enligt faktiska kostnader					
Insats	Maximalt takbelopp och maximal stödandel	<u>Har tillämpats i länet/renskötselområdet 2007-2010</u> (markera med kryss)	<u>Ska tillämpas i länet/renskötselområdet f.o.m. 2011</u> (markera med kryss)	Maximalt takbelopp i länet/renskötselområdet	Maximal stödandel i länet/renskötselområdet
Anläggning och restaurering av våtmarker	Takbelopp 200 000 kr/ha Stödandel 90%/100 % Nyhet	X	X	200 000 kr/ha	90 % i särskilda fall 100 %
Damm som samlar fosfor	Takbelopp: 300 000 kr/ha	X	X	300 000 kr/ha	90%
Restaurering av betesmarker och slåtterängar	Inget takbelopp, Stödandel: 90%	X	X	10 000 kr/ha	90%
Markförbättrande insatser i renskötselområdet	Inget takbelopp, Stödandel: 90%				
Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden	Inget takbelopp, Stödandel: 90%	X	X	20 000 kr/ha	90%
Miljöinvesteringar med fast ersättning					
Insats	Maximal fast ersättning	<u>Har tillämpats i länet/renskötselområdet 2007-2010</u> (markera med kryss)	<u>Ska tillämpas i länet/renskötselområdet f.o.m. 2011</u> (markera med kryss)	Fast ersättning i länet/renskötselområdet	
Restaurering av byggnader vid samevisten	14 300 kr/byggnad				
Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet	14 300 kr/byggnad	X	X	14 300 kr per byggnad	
Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet	270 kr/m	X	X	270 kr/m	
Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet	320 kr/m				
Restaurering och återskapande av alléer	2 300 kr/träd	X	X	2 300 kr/träd	
Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker	13 500 kr/ha				
Rensning av våtmark	900 kr/ha	X	X	900 kr/ha	
Reglerbar dränering	8 000 kr/brunn (max 1,5	X	X	8 000 kr/brunn	
Stängsel mot rovdjur	20 kr/m	X	X	20 kr/m	

Miljöersättningar					
Insats	Maximal årlig ersättningsnivå	<i>Har tillämpats i länet/renskötselområdet 2007-2010 (markera med kryss)</i>	<i>Ska tillämpas i länet/renskötselområdet f.o.m. 2011 (markera med kryss)</i>	Årlig ersättningsnivå i länet/renskötselområdet	
Naturfrämjande insatser på åkermark					
Bevarande av hotade åkerogräs	4 000 kr/ha				
Mångfaldsträda*	Stödområde 9 i H, M, N och K län 3 300 kr/ha				
	Stödområde 9 i E och O län 2 200 kr/ha				
	Övriga landet 2 000 kr/ha	X	X	2 000 kr/ha	
Fågelåker	3 900 kr/ha				
Anpassade skyddszoner	4 000 kr/ha	X	X	4 000 kr/ha	
Komplement till miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet					
Skötsel av landskapselement med särskilda värden	Öppet dike, ren mellan åkerskiften, jordvall, gropvall, brukningsväg, stenmur, trädgårdsgård, läplantering 12 kr/10 m				
	Fägata med stenmur eller trädgårdsgård 116 kr/10 m				
	Odlingsröse, stentipp, fornlämning, byggnadsgrund, brunn, källa, allé, solitärträd, hamlad pil som ingår i rad eller häck, hamlad träd 120 kr/st				
	Småvatten, åkerholme, överloppsbyggnad, liten svårbrukad åker 360 kr/st				
Komplement till miljöersättningen för betesmarker och slätterängar					
Särskild höhantering på slätteräng	1 700 kr/ha	X	X	1 700 kr/ha	
Bränning	800 kr/ha				
Särskild skötsel av fåbodbete	1 200 kr/ha				
Bete och slätter på svårtillgängliga platser	1 000 kr/ha	X	X	1 000 kr/ha	
Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker*	2 150 kr/ha	X	X	2 150 kr/ha	
Restaurering av slätterängar och betesmarker	3 600 kr/ha	X	X	3 600 kr/ha	
Komplement till miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet					
Röjning av stigar till samevisten	1 800 kr/km				

* Ersättningsnivån kan begränsas för enskilda brukare som inte ingått överenskommelse om ändrade ersättningsnivåer

Bilaga 5 Beslut 2009-12-14 Landsbygdsprogrammet för Sverige år 2007-2013 -Genomförandestrategi för Stockholms län

Länsstyrelsen har under år 2006 tagit fram en strategi för hur Landsbygdsprogrammet för Sverige 2007-2013 ska genomföras i Stockholms län. Genomförandestrategin reviderades under år 2008. Med anledning av beslutade ändringar av landsbygdsprogrammet främst beträffande nya utmaningar / satsningar har den åter uppdaterats under november-december år 2009.

Beslut om denna genomförandestrategi har fattats av länsöverdirektören Stig Orustfjord. I den slutliga handläggningen har deltagit lantbruksdirektören Ulrika Geber. Föredragande har varit lantbrukskonsulenten Sven-Erik Svensson.

Stig Orustfjord

Sven-Erik Svensson